

บทที่ 6

แนวทางการพัฒนา การกำหนดบทบาทและหน้าที่ชุมชนเมืองในพื้นที่เขตปริมณฑล

6.1 ทิศทาง รูปแบบและการประสมประสานการพัฒนาเมืองในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

ในช่วงปี พ.ศ. 2518-2527 จำนวนประชากรเมืองของประเทศไทย เพิ่มขึ้นจาก 11,372,000 คนในปี พ.ศ. 2518 เป็น 14,956,000 คนในปี พ.ศ. 2527 มีอัตราการขยายตัวร้อยละ 3.09 ในขณะที่ประเทศมีอัตราการขยายตัวของประชากรเพียงร้อยละ 1.98 และในระยะเวลาช่วงดังกล่าว จำนวนชุมชนเมืองได้เพิ่มจาก 791 แห่ง เป็น 881 แห่ง (ตารางที่ 6.1 และตารางที่ 6.2)

เมื่อพิจารณาการกระจายตัวของประชากรเมืองในระดับภาค พบว่า ในปี พ.ศ. 2518 ประชากรเมืองถึงร้อยละ 40.29 กระจายโดยกระจุกตัวอยู่ในชุมชนเมืองของภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าภาคกลาง ซึ่งมีสัดส่วนประชากรในลำดับที่ 2 ถึง 2 เท่า (ร้อยละ 17.12) และลำดับรองลงไปมีประชากรเมืองกระจายอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ตามลำดับ (ตารางที่ 6.1 และตารางที่ 6.2)

สำหรับการกระจายตัวของประชากรเมืองระดับภาคในปี พ.ศ. 2527 พบว่า ภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑลยังคงมีสัดส่วนสูงสุดเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่นเหมือนปี พ.ศ. 2518 (ร้อยละ 40.29) อย่างไรก็ตาม ภาคที่มีประชากรเมืองมากลำดับที่ 2 ในปี พ.ศ. 2527 ก็ได้เปลี่ยนลำดับจากภาคกลางมาเป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีจำนวนร้อยละ 18.34 และลำดับรองลงไป มีจำนวนประชากรเมืองกระจายตัวอยู่ในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคใต้ตามลำดับ (ตารางที่ 6.1 และตารางที่ 6.2)

เมื่อพิจารณาการกระจายตัวของที่ตั้งชุมชนเมืองในระดับประเทศ รูปที่ 6.1 จะแสดงให้เห็นว่า มีความแตกต่างการกระจายตัวของที่ตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนเมืองอย่างชัดเจนในภาคกลางบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยา และบริเวณชายฝั่งทะเลทั้ง

ตารางที่ 6.1 ขนาดและการกระจายตัวของประชากรเมือง (เทศบาลและสุขาภิบาล)
แยกเป็นรายภาค ปี พ.ศ. 2518, 2523 และ ปี พ.ศ. 2527

ขนาดชุมชน	2518	2523	2527
<u>ประเทศ</u>			
ชุมชนขนาดเล็ก			
น้อยกว่า 5,000	9.80	6.09	6.91
5,000 - 9,999	15.13	11.19	15.29
ชุมชนขนาดกลาง			
10,000 - 14,999	7.17	11.18	8.37
15,000 - 19,999	6.50	7.05	5.78
20,000 - 24,999	2.58	4.23	4.75
25,000 - 29,999	4.59	2.61	1.81
30,000 - 39,999	3.90	5.10	6.46
40,000 - 49,999	3.85	5.21	3.32
ชุมชนขนาดใหญ่			
50,000 - 74,999	5.87	4.34	4.11
75,000 - 99,999	1.44	2.08	2.92
100,000 - 499,999	0.93	2.69	5.66
500,000 - 999,999	0.00	0.00	0.00
1,000,000 และสูงกว่า	38.25	38.24	34.60
ร้อยละ	100.00	100.00	100.00
จำนวนประชากร (พันคน)	11,372	13,478	14,956

(ต่อ) ตารางที่ 6.1 ขนาดและการกระจายตัวของประชากรเมือง (เทศบาลและสุขาภิบาล)
แยกเป็นรายภาค ปี พ.ศ. 2518, 2523 และ ปี พ.ศ. 2527

ขนาดชุมชน	2518	2523	2527
<u>กทม. และปริมณฑล</u>			
ชุมชนขนาดเล็ก			
น้อยกว่า 5,000	0.84	0.66	0.35
5,000 - 9,999	2.57	1.55	2.08
ชุมชนขนาดกลาง			
10,000 - 14,999	0.43	1.18	1.02
15,000 - 19,999	0.35	0.83	1.36
20,000 - 24,999	0.48	0.37	0.34
25,000 - 29,999	0.57	0.50	0.47
30,000 - 39,999	2.02	1.77	1.78
40,000 - 49,999	1.82	2.35	0.82
ชุมชนขนาดใหญ่			
50,000 - 74,999	2.58	0.89	4.01
75,000 - 99,999	0.00	1.64	0.00
100,000 - 499,999	0.00	0.00	1.91
500,000 - 999,999	0.00	0.00	0.00
1,000,000 และสูงกว่า	88.33	88.25	85.86
ร้อยละ	100.00	100.00	100.00
จำนวนประชากร (พันคน)	4,924	5,840	6,027

(ต่อ) ตารางที่ 6.1 ขนาดและการกระจายตัวของประชากรเมือง (เทศบาลและสุขาภิบาล)
แยกเป็นรายภาค ปี พ.ศ. 2518, 2523 และ ปี พ.ศ. 2527

ขนาดชุมชน	2518	2523	2527
<u>ภาคกลาง (ไม่รวม กทม. และปริมณฑล)</u>			
ชุมชนขนาดเล็ก			
น้อยกว่า 5,000	16,13	13,33	10.89
5,000 - 9,999	26,05	24,94	23.91
ชุมชนขนาดกลาง			
10,000 - 14,999	15,95	16,72	17.43
15,000 - 19,999	8,20	7,37	6.57
20,000 - 24,999	4,70	4,73	4.34
25,000 - 29,999	8,23	4,65	2.95
30,000 - 39,999	10,84	13,38	13.09
40,000 - 49,999	7,10	7.72	10.26
ชุมชนขนาดใหญ่			
50,000 - 74,999	2,80	7,16	2.14
75,000 - 99,999	0,00	0.00	2.87
100,000 - 499,999	0,00	0:00	5.56
500,000 - 999,999	0,00	0.00	0.00
1,000,000 และสูงกว่า	0,00	0.00	0.00
ร้อยละ	100,00	100,00	100.00
จำนวนประชากร (พันคน)	1,947	2,305	2,666

(ต่อ) ตารางที่ 6.1 ขนาดและการกระจายตัวของประชากรเมือง (เทศบาลและสุขาภิบาล)
แยกเป็นรายภาค ปี พ.ศ. 2518, 2523 และ ปี พ.ศ. 2527

ขนาดชุมชน	2518	2523	2527
<u>ภาคเหนือ</u>			
ชุมชนขนาดเล็ก			
น้อยกว่า 5,000	15,57	11,45	10.18
5,000 - 9,999	23,80	23,53	23,74
ชุมชนขนาดกลาง			
10,000 - 14,999	12,56	13,98	13,89
15,000 - 19,999	16,89	16,88	13,41
20,000 - 24,999	5,50	10,20	11,90
25,000 - 29,999	3,31	1,53	2,52
30,000 - 39,999	2,36	1,71	4,78
40,000 - 49,999	2,61	4,31	2,07
ชุมชนขนาดใหญ่			
50,000 - 74,999	11,00	6,84	6,19
75,000 - 99,999	0,00	4,43	4,41
100,000 - 499,999	6,40	5,14	6,90
500,000 - 999,999	0,00	0,00	0,00
1,000,000 และสูงกว่า	0,00	0,00	0,00
ร้อยละ	100,00	100,00	100,00
จำนวนประชากร (พันคน)	1,644	1,948	2,224

(ต่อ) ตารางที่ 6.1 ขนาดและการกระจายตัวของประชากรเมือง (เทศบาลและสุขาภิบาล)
แยกเป็นรายภาค ปี พ.ศ. 2518, 2523 และ ปี พ.ศ. 2527

ขนาดชุมชน	2518	2523	2527
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ			
ชุมชนขนาดเล็ก			
น้อยกว่า 5,000	14.73	9.89	9.26
5,000 - 9,999	30.30	29.85	28.34
ชุมชนขนาดกลาง			
10,000 - 14,999	10.56	15.36	11.63
15,000 - 19,999	8.15	8.97	6.84
20,000 - 24,999	4.70	7.08	9.72
25,000 - 29,999	11.94	4.97	3.04
30,000 - 39,999	1.63	7.53	9.87
40,000 - 49,999	2.35	4.31	1.51
ชุมชนขนาดใหญ่			
50,000 - 74,999	6.83	0.00	1.85
75,000 - 99,999	8.81	12.04	6.61
100,000 - 499,999	0.00	0.00	11.34
500,000 - 999,999	0.00	0.00	0.00
1,000,000 และสูงกว่า	0.00	0.00	0.00
ร้อยละ	100.00	100.00	100.00
จำนวนประชากร (พันคน)	1,859	2,185	2,744

(ต่อ) ตารางที่ 6.1 ขนาดและการกระจายตัวของประชากรเมือง (เทศบาลและสุขาภิบาล)
แยกเป็นรายภาค ปี พ.ศ. 2518, 2523 และ ปี พ.ศ. 2527

ขนาดชุมชน	2518	2523	2527
<u>ภาคใต้</u>			
ชุมชนขนาดเล็ก			
น้อยกว่า 5,000	23.03	20.98	18.69
5,000 - 9,999	13.22	13.99	16.86
ชุมชนขนาดกลาง			
10,000 - 14,999	8.09	10.59	7.54
15,000 - 19,999	13.35	5.67	9.33
20,000 - 24,999	0.00	3.71	3.37
25,000 - 29,999	5.69	2.50	1.95
30,000 - 39,999	6.43	11.14	10.28
40,000 - 49,999	12.36	11.55	6.66
ชุมชนขนาดใหญ่			
50,000 - 74,999	17.84	11.68	9.91
75,000 - 99,999	0.00	8.18	6.25
100,000 - 499,999	0.00	0.00	9.16
500,000 - 999,999	0.00	0.00	0.00
1,000,000 และสูงกว่า	0.00	0.00	0.00
ร้อยละ	100.00	100.00	100.00
จำนวนประชากร (พันคน)	998	1,199	1,296

ตารางที่ 6.2 ขนาดและการกระจายตัวของชุมชนเมือง (เทศบาลและสุขาภิบาล)
แยกเป็นรายภาค ปี พ.ศ. 2518, 2523 และ ปี พ.ศ. 2527

ขนาดชุมชน	2518	2523	2527
<u>ประเทศ</u>			
ชุมชนขนาดเล็ก			
น้อยกว่า 5,000	46.52	39.50	35.98
5,000 - 9,999	30.59	32.53	34.96
ชุมชนขนาดกลาง			
10,000 - 14,999	8.60	11.88	11.69
15,000 - 19,999	5.44	5.64	5.79
20,000 - 24,999	1.64	2.88	3.52
25,000 - 29,999	2.40	1.32	1.14
30,000 - 39,999	1.64	2.64	3.18
40,000 - 49,999	1.26	1.68	1.25
ชุมชนขนาดใหญ่			
50,000 - 74,999	1.39	0.96	1.14
75,000 - 99,999	0.25	0.72	0.57
100,000 - 499,999	0.13	0.12	0.68
500,000 - 999,999	0.00	0.00	0.00
1,000,000 และสูงกว่า	0.13	0.12	0.11
ร้อยละ	100.00	100.00	100.00
จำนวนชุมชน	791	833	881

(ต่อ) ตารางที่ 6.2 ขนาดและการกระจายตัวของชุมชนเมือง (เทศบาลและสุขาภิบาล)
แยกเป็นรายภาค ปี พ.ศ. 2518, 2523 และ ปี พ.ศ. 2527

ขนาดชุมชน	2518	2523	2527
<u>กทม. และปริมณฑล</u>			
ชุมชนขนาดเล็ก			
น้อยกว่า 5,000	30.23	26.67	17.02
5,000 - 9,999	39.53	28.89	36.17
ชุมชนขนาดกลาง			
10,000 - 14,999	4.65	13.33	10.64
15,000 - 19,999	2.33	6.67	10.64
20,000 - 24,999	2.33	2.22	2.13
25,000 - 29,999	2.33	2.22	2.13
30,000 - 39,999	6.98	6.67	6.38
40,000 - 49,999	4.65	6.67	2.13
ชุมชนขนาดใหญ่			
50,000 - 74,999	4.65	2.22	8.51
75,000 - 99,999	0.00	2.22	0.00
100,000 - 499,999	0.00	0.00	2.13
500,000 - 999,999	0.00	0.00	0.00
1,000,000 และสูงกว่า	2.33	2.22	2.13
ร้อยละ	100.00	100.00	100.00
จำนวนชุมชน	43	45	47

(ต่อ) ตารางที่ 6.2 ขนาดและการกระจายตัวของชุมชนเมือง (เทศบาลและสุขาภิบาล)
แยกเป็นรายภาค ปี พ.ศ. 2518, 2523 และ ปี พ.ศ. 2527

ขนาดชุมชน	2518	2523	2527
<u>ภาคกลาง</u> (ไม่รวม กทม.และปริมณฑล)			
ชุมชนขนาดเล็ก			
น้อยกว่า 5,000	46.55	41.53	37.89
5,000 - 9,999	29.74	31.45	32.81
ชุมชนขนาดกลาง			
10,000 - 14,999	11.21	12.90	14.84
15,000 - 19,999	3.88	4.03	3.91
20,000 - 24,999	1.72	2.02	1.95
25,000 - 29,999	2.59	1.61	1.17
30,000 - 39,999	2.59	3.63	3.91
40,000 - 49,999	1.29	1.61	2.34
ชุมชนขนาดใหญ่			
50,000 - 74,999	0.43	1.21	0.39
75,000 - 99,999	0.00	0.00	0.39
100,000 - 499,999	0.00	0.00	0.39
500,000 - 999,999	0.00	0.00	0.00
1,000,000 และสูงกว่า	0.00	0.00	0.00
ร้อยละ	100.00	100.00	100.00
จำนวนชุมชน	232	248	256

(ต่อ) ตารางที่ 6.2 ขนาดและการกระจายตัวของชุมชนเมือง (เทศบาลและสุขาภิบาล)
แยกเป็นรายภาค ปี พ.ศ. 2518, 2523 และ ปี พ.ศ. 2527

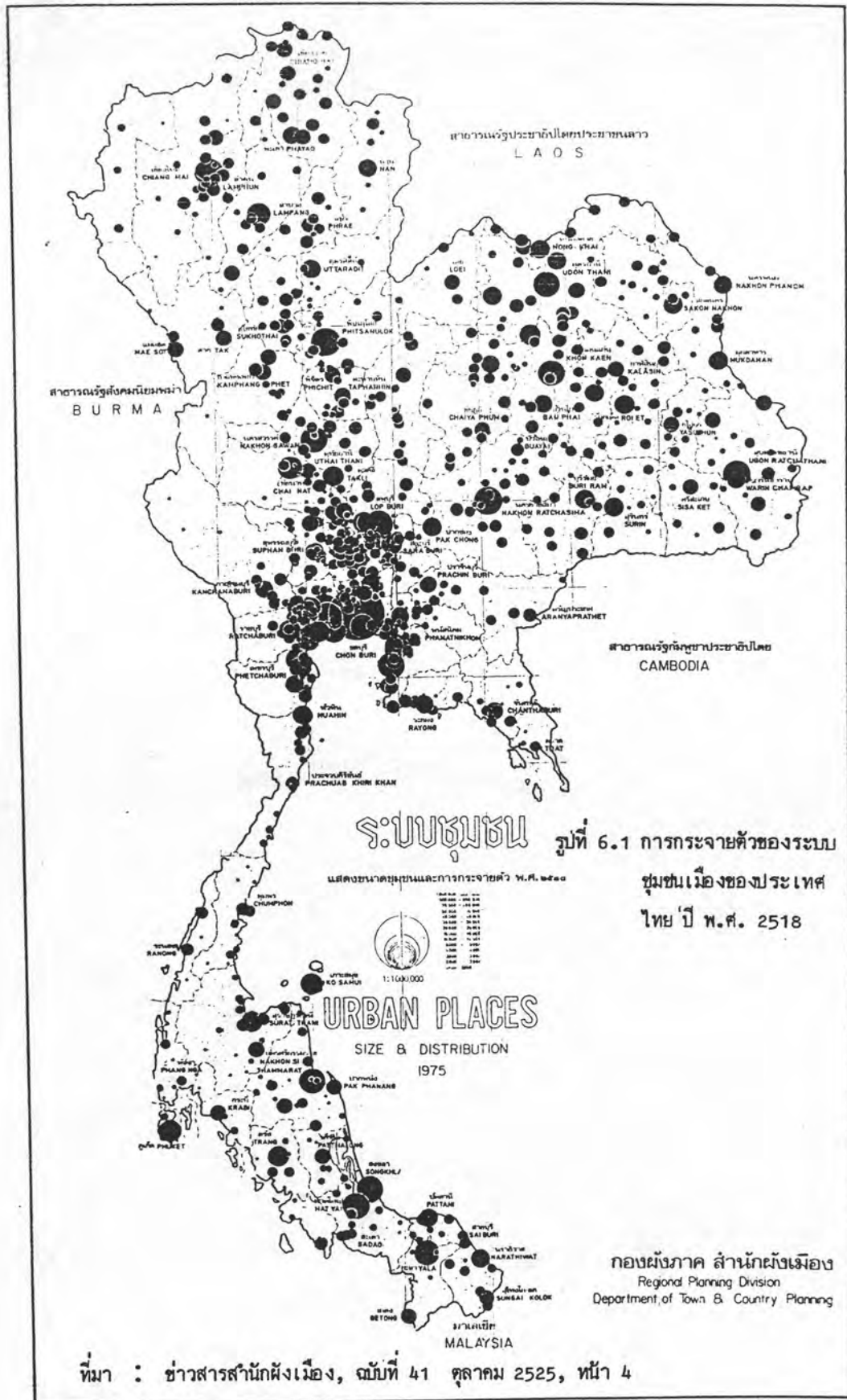
ขนาดชุมชน	2518	2523	2527
<u>ภาคเหนือ</u>			
ชุมชนขนาดเล็ก			
น้อยกว่า 5,000	44.38	35.11	32.00
5,000 - 9,999	30.34	33.51	35.50
ชุมชนขนาดกลาง			
10,000 - 14,999	9.55	12.23	13.00
15,000 - 19,999	8.99	10.11	8.50
20,000 - 24,999	2.25	4.79	6.00
25,000 - 29,999	1.12	0.53	1.00
30,000 - 39,999	0.56	0.53	1.50
40,000 - 49,999	0.56	1.06	0.50
ชุมชนขนาดใหญ่			
50,000 - 74,999	1.69	1.06	1.00
75,000 - 99,999	0.00	0.53	0.50
100,000 - 499,999	0.56	0.53	0.50
500,000 - 999,999	0.00	0.00	0.00
1,000,000 และสูงกว่า	0.00	0.00	0.00
ร้อยละ	100.00	100.00	100.00
จำนวนชุมชน	178	188	200

(ต่อ) ตารางที่ 6.2 ขนาดและการกระจายตัวของชุมชนเมือง (เทศบาลและสุขาภิบาล)
แยกเป็นรายภาค ปี พ.ศ. 2518, 2523 และ ปี พ.ศ. 2527

ขนาดชุมชน	2518	2523	2527
<u>ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ</u>			
ชุมชนขนาดเล็ก			
น้อยกว่า 5,000	38.42	28.50	28.15
5,000 - 9,999	40.39	43.46	44.12
ชุมชนขนาดกลาง			
10,000 - 14,999	7.88	13.08	10.92
15,000 - 19,999	4.43	5.14	5.04
20,000 - 24,999	1.97	3.27	4.62
25,000 - 29,999	3.94	1.87	1.26
30,000 - 39,999	0.49	2.34	3.36
40,000 - 49,999	0.49	0.93	0.42
ชุมชนขนาดใหญ่			
50,000 - 74,999	0.99	0.00	0.42
75,000 - 99,999	0.99	1.40	0.84
100,000 - 499,999	0.00	0.00	0.84
500,000 - 999,999	0.00	0.00	0.00
1,000,000 และสูงกว่า	0.00	0.00	0.00
ร้อยละ	100.00	100.00	100.00
จำนวนชุมชน	203	214	238

(ต่อ) ตารางที่ 6.2 ขนาดและการกระจายตัวของชุมชนเมือง (เทศบาลและสุขาภิบาล)
แยกเป็นรายภาค ปี พ.ศ. 2518, 2523 และ ปี พ.ศ. 2527

ขนาดชุมชน	2518	2523	2527
<u>ภาคใต้</u>			
ชุมชนขนาดเล็ก			
น้อยกว่า 5,000	66.67	63.04	57.86
5,000 - 9,999	14.81	17.39	22.14
ชุมชนขนาดกลาง			
10,000 - 14,999	5.19	7.25	5.71
15,000 - 19,999	5.93	2.90	5.00
20,000 - 24,999	0.00	1.45	1.43
25,000 - 29,999	1.48	0.72	0.71
30,000 - 39,999	1.48	2.90	2.86
40,000 - 49,999	2.22	2.17	1.43
ชุมชนขนาดใหญ่			
50,000 - 74,999	2.22	1.45	1.43
75,000 - 99,999	0.00	0.72	0.71
100,000 - 499,999	0.00	0.00	0.71
500,000 - 999,999	0.00	0.00	0.00
1,000,000 และสูงกว่า	0.00	0.00	0.00
ร้อยละ	100.00	100.00	100.00
จำนวนชุมชน	135	138	140

2. ตั้งอำเภอไทยตอนบนบริเวณรูปตัว ก มีชุมชนเมืองกระจุกตัวอย่างหนาแน่น มีทั้งชุมชนเมืองขนาดใหญ่ที่สุด คือ กรุงเทพมหานคร ที่มีประชากร 5.4 ล้านคน จนถึงชุมชนเล็ก ๆ ที่มีประชากรน้อยกว่า 5,000 คน สำหรับส่วนที่เหลือของประเทศจะมีลักษณะชุมชนเมืองที่กระจัดกระจายมากกว่า

จากการศึกษาขนาดและการกระจายตัวของการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนเมืองในระดับประเทศที่ได้กล่าวมาแล้ว สามารถสรุปให้เห็นได้อย่างชัดเจนจากบทความของเฉลิม แก้วกิ่งवाल (2525 : 3) ว่า วิวัฒนาการของชุมชนเมืองจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีลักษณะเด่นอยู่ 2 ประการ คือ ความแตกต่างของการกระจายตัวของการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนเมือง ที่มีลักษณะกระจุกตัวหนาแน่นในภาคกลางบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและบริเวณข้างเคียง ประกอบกับ และลักษณะความแตกต่างกันในระดับความเจริญ* ของชุมชนเมือง ที่กรุงเทพมหานครมีระดับความเจริญสูงมากห่างจากระดับความเจริญของชุมชนลำดับที่ 2 ซึ่งได้แก่เมืองและเมืองนครราชสีมา** ถึง 27 เท่าตัว ลักษณะการกระจายตัวของระดับความเจริญของชุมชนเมืองดังกล่าว ทำให้กรุงเทพมหานครได้ชื่อเรียกอีกชื่อว่า "เอกมณฑล" (Metropolitan City) ซึ่งเป็นแหล่งรวมของกิจการ การค้า และศูนย์กลางเศรษฐกิจ พาณิชยกรรม ตลาดแรงงาน การคมนาคมของประเทศ (น้ำพวัลย์ กิจรักษ์กุล 2528 : 127-131)

จากวิวัฒนาการของชุมชนเมืองที่แสดงให้เห็นลักษณะเด่น 2 ประการ ที่กล่าวแล้ว ทำให้เกิดปัญหาในระบบการพัฒนาเมืองระดับประเทศที่สู่สภาพการพัฒนาไม่สมดุลเพิ่มมากขึ้น ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) ได้ตระหนักถึงปัญหานี้ และได้กำหนดแนวทางกระจายความเจริญและกิจกรรมเศรษฐกิจไปสู่ภูมิภาค เพื่อให้เกิดความสมดุลในระดับพื้นที่และเมืองต่าง ๆ โดยใช้มาตรการพัฒนาระบบเมืองหลักและพื้นที่เฉพาะ ให้สามารถชลอการขยายตัวของกรุงเทพมหานครลงได้ในอนาคต โดยได้กำหนดแนวทางพัฒนาไว้ 2 ทางได้แก่ การชลอเมืองเอกมหานครกรุงเทพมหานคร และการส่งเสริมเมืองในภูมิภาค โดยได้กำหนดเป้าหมายพัฒนาเมืองและพื้นที่เฉพาะขึ้น ได้แก่ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล เมือง

* ใช้จำนวนประชากรเมืองของแต่ละชุมชนเป็นหลักเปรียบเทียบ

** เทศบาลเมืองนครราชสีมามีจำนวนประชากร 200,051 คน ในปี พ.ศ. 2528

ศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาค 19 เมือง พื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก และพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ในบริเวณพื้นที่ภาคใต้ตอนบน พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาและพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง การกำหนดแนวทางและพื้นที่เป้าหมายในการพัฒนาเมืองและพื้นที่เฉพาะในช่วงแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 6 นอกจากจะช่วยจัดรูปแบบและแนวทางการพัฒนากรุงเทพมหานครและปริมณฑลให้เป็นระเบียบและลดความแออัดคับคั่งลงได้แล้ว ยังเป็นการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาคและพื้นที่เศรษฐกิจอื่น ๆ ขึ้นมารองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จะกระจายออกไปจากกรุงเทพมหานครอีกด้วย (รูปที่ 6.2 6.3 6.4 และรูปที่ 6.5)

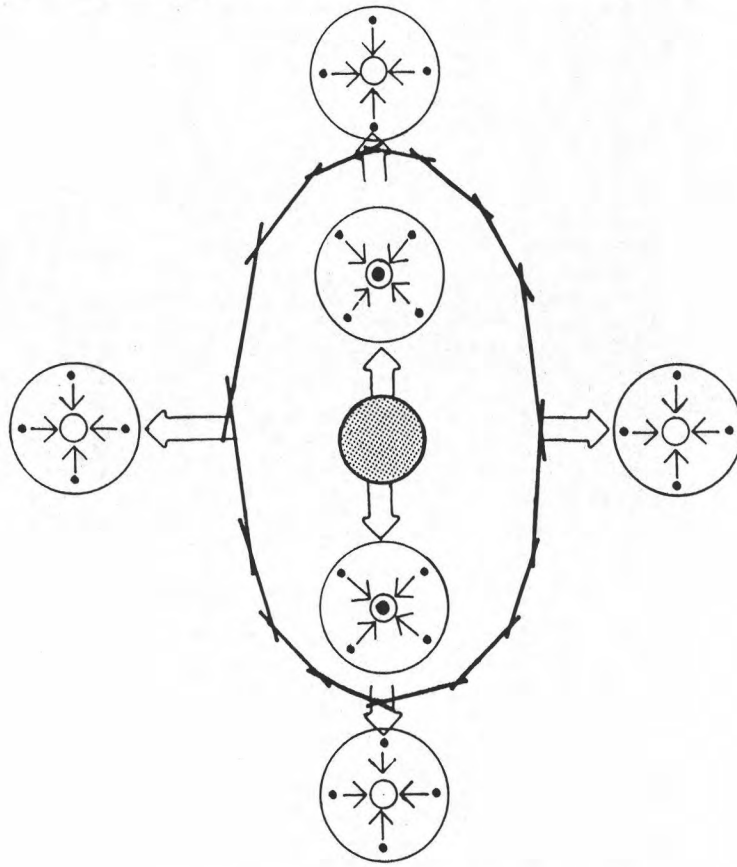
จากการศึกษาสภาพการพัฒนาของระบบชุมชนเมืองของประเทศ แนวทางและพื้นที่เป้าหมายพัฒนากรุงเทพมหานครและปริมณฑล เมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาค ตลอดจนการพัฒนาพื้นที่เฉพาะนั้น จากอดีตถึงปัจจุบันยังคงเป็นแนวทางพัฒนากว้าง ๆ ที่ต้องการการประสานประสานการพัฒนาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การจัดทำนโยบาย เป้าหมายเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาเมืองที่ชัดเจนและเป็นไปได้ยิ่งขึ้นแล้ว ยังจะต้องอาศัยช่วงเวลาสำหรับการพัฒนาให้บรรลุเป้าหมาย โดยใช้ระยะเวลาที่นานพอสมควร ทั้งนี้เนื่องจากข้อจำกัดของงบประมาณพัฒนาของประเทศ

6.2 ขนาด และการกระจายตัวชุมชนเมืองในพื้นที่เขตปริมณฑล

6.2.1 วิวัฒนาการชุมชนเมือง

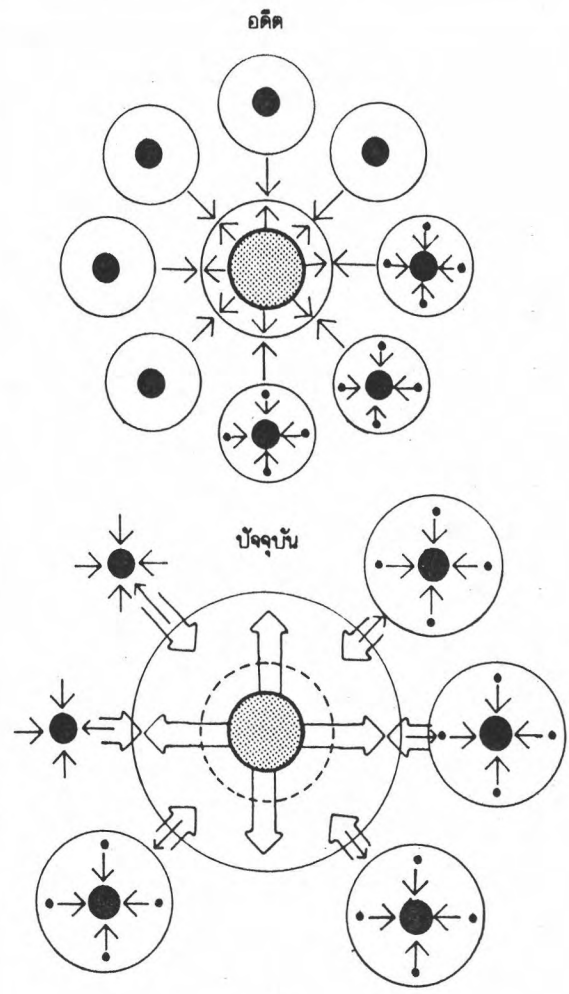
จากการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระจายตัวการตั้งถิ่นฐาน สามารถสรุปได้ว่า อิทธิพลทางสภาพธรรมชาติหรือสภาพทางกายภาพ มีความสำคัญที่สุด และอิทธิพลอื่น ๆ ที่มาสนับสนุน ได้แก่ การประกอบกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ สังคม และสภาพการเมือง (นำวัลย์ กิจรัชกุล 2528 : 14)

เมื่อพิจารณาจากสภาพลักษณะภูมิประเทศของภาคกลาง ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ท่าจีน แม่กลอง และแม่น้ำบางปะกง เป็นบริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐานหนาแน่นที่สุดของประเทศ โดยเฉพาะบริเวณภาคกลางตอนล่าง ซึ่ง T.F.Barton เรียกบริเวณนี้ว่า "Heart of Thailand" หรือ "Great Population Triangle" นั้น นับได้ว่าเป็นหัวใจของประเทศในการศึกษาเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน โดยสามารถแบ่งรูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ

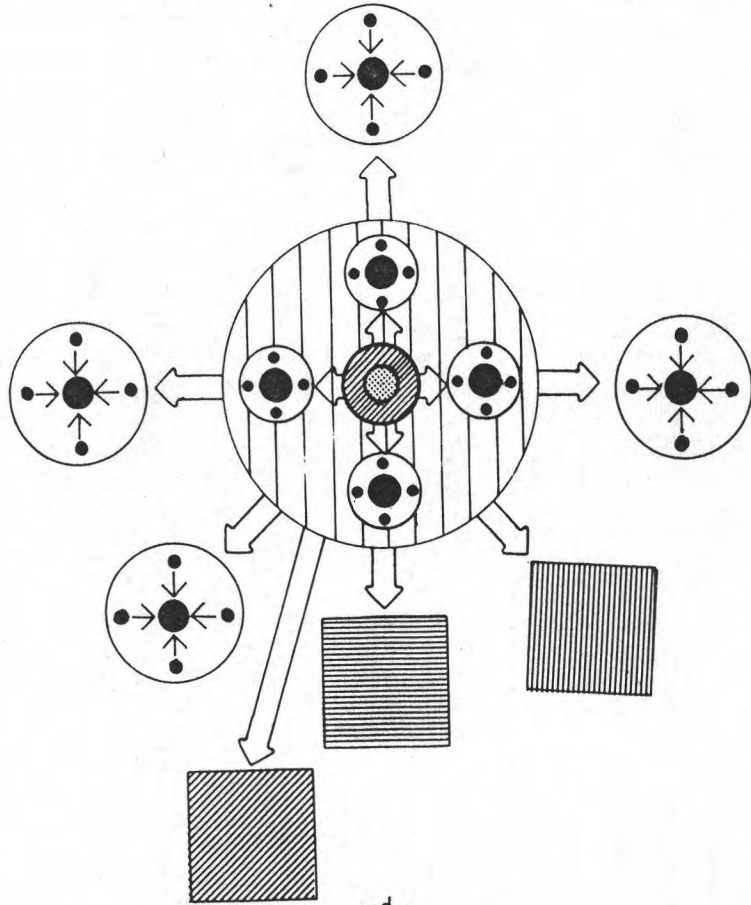
รูปที่ 6.3
แนวความคิดการพัฒนาระบบเมือง
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4

● กทม.	○ ขอนแก่น อุดรธานี นครราชสีมา
● เมืองในเขตปริมณฑล	○ อุบลราชธานี
○ เมืองหลัก	○ เชียงใหม่ พิษณุโลก
(ขนาดประชากร 100,000-300,000 คน)	○ หาดใหญ่-สงขลา
● เมืองขนาดเล็ก ชุมชนชนบท	○ ชลบุรี

รูปที่ 6.2
ปัญหากระบวนการพัฒนาเมืองในประเทศไทย

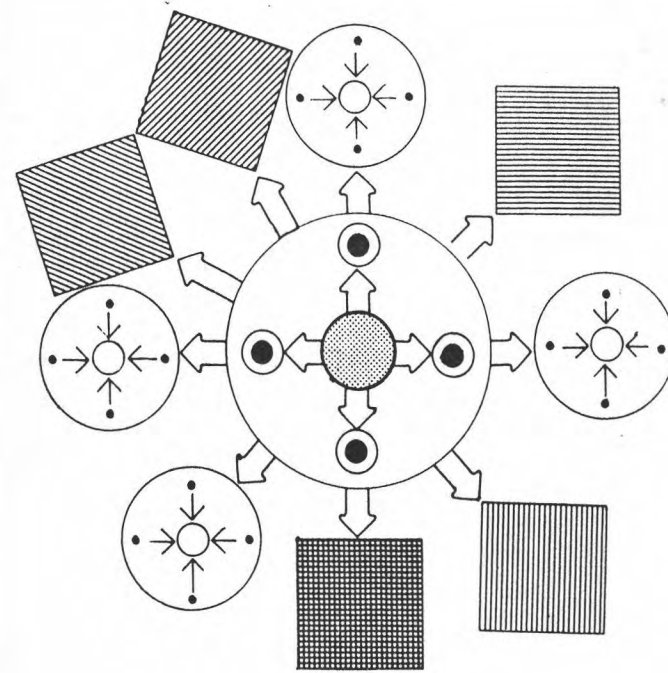
● กทม.	○ เมืองเล็ก ชุมชนชนบท
● เมือง	← ทิศทางความเชื่อมโยงระหว่างเมือง/ชุมชน

รูปที่ 6.5
แนวความคิดการพัฒนาระบบเมือง
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6

- เขตชั้นใน (กทม)
- เขตชั้นกลาง (กทม)
- เขตชั้นนอก (กทม) และปริมณฑล
- เมืองศูนย์กลางความเจริญ
- เชียงใหม่ ขอนแก่น นครราชสีมา
ลงขลา-หาดใหญ่ ชลบุรี
(เมืองหลักต่อเนื่อง)
- พิษณุโลก นครสวรรค์ อุตรดิตถ์
ราชบุรี สุราษฎร์ธานี ภูเก็ต
(เมืองหลักเริ่มพัฒนา)

- ลำปาง เชียงราย อุบลราชธานี
ร้อยเอ็ด สุรินทร์ ลพบุรี
ระยอง ฉะเชิงเทรา สระบุรี
กาญจนบุรี เพชรบุรี ปัตตานี
นครศรีธรรมราช
(ศูนย์ความเจริญเตรียมการพัฒนา)
- ▨ พื้นที่พัฒนาบริเวณชายฝั่งตะวันออก
- ▨ พื้นที่ภาคใต้ตอนบน
- ▨ พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

รูปที่ 6.4
แนวความคิดการพัฒนาระบบเมือง
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5

- เมืองในเขตปริมณฑล
- เมืองหลัก
- เมืองรอง
- เชียงใหม่ ขอนแก่น นครราชสีมา
ชลบุรี ลงขลา-หาดใหญ่
(เมืองหลักเร่งรัด)
- พิษณุโลก นครสวรรค์ อุตรดิตถ์
ราชบุรี สุราษฎร์ธานี ภูเก็ต
(เมืองหลักเตรียมการ)

- ลำปาง เชียงราย
- อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด สุรินทร์
- ระยอง ฉะเชิงเทรา
- กาญจนบุรี เพชรบุรี
- ปัตตานี
- ▨ พื้นที่ 3 จังหวัดชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก
- ▨ พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง
- ▨ พื้นที่ภาคเหนือตอนบน
- ▨ พื้นที่ภาคตะวันตก
- ▨ พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

: รูปแบบที่ 1 การตั้งถิ่นฐานแบบกลุ่ม มักจะปรากฏในบริเวณที่ราบใกล้แม่น้ำ บริเวณแยกของเส้นทางคมนาคม บริเวณเนินที่น้ำไม่ท่วม

: รูปแบบที่ 2 การตั้งถิ่นฐานแบบกระจายเป็นบริเวณที่เกษตรกรประกอบอาชีพเกี่ยวกับการทำไร่

: รูปแบบที่ 3 การตั้งถิ่นฐานตามแนวเส้นทางคมนาคม ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดการตั้งถิ่นฐานของประชากรมาตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะแม่น้ำและลำคลอง มักจะปรากฏว่ามีการสร้างบ้านบนคันดิน 2 ฝั่งแม่น้ำ ในระยะหลังเมื่อมีการสร้างเส้นทางคมนาคม การตั้งถิ่นฐานจะมาอยู่ตามแนวถนนมากขึ้น เพราะเป็นเส้นทางที่สะดวกรวดเร็ว

สำหรับการพิจารณาวิวัฒนาการของรูปแบบของตั้งถิ่นฐานในพื้นที่เขตปริมณฑล ก็ได้รับผลจากปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระจายตัวการตั้งถิ่นฐาน เช่นเดียวกับ การกระจายตัวการตั้งถิ่นฐานของภาคกลาง คือ ยังคงเป็นการตั้งถิ่นฐานที่ไม่มีการวางแผน รูปแบบที่ได้รับอิทธิพลจากแนวเส้นทางคมนาคม (Linear Settlement) ส่วนใหญ่จะพบในบริเวณที่ราบ เส้นทางคมนาคมที่ส่งเสริมให้มีการตั้งถิ่นฐานที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำ ลำคลอง ถนนและเส้นทางรถไฟ

เมื่อนำมาพิจารณาวิวัฒนาการของชุมชนเมืองเฉพาะเทศบาลและสุขาภิบาลในพื้นที่เขตปริมณฑล พบว่า แม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำท่าจีน ได้ไหลเคียงขนานกันในแนวเหนือ-ใต้ ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุด ทั้งนี้เพราะแม่น้ำเป็นแหล่งน้ำจืดที่สำคัญ คือ เป็นแหล่งส่งเสริมให้มีอาหาร การคมนาคม และเส้นทางคมนาคมมาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน ศรีศักร วัลลิโภดม (2527 : 9) ได้สรุปพัฒนาการในอดีตของชุมชนในบริเวณนี้ว่า เกิดขึ้นในบริเวณลุ่มน้ำท่าจีนก่อน โดยกระจายตัวอยู่ตามบริเวณที่ราบชั้นบันไดที่ลาดลงสู่ที่ลุ่มต่ำที่น้ำท่วมไม่ถึง และสำหรับบริเวณด้านตะวันออกของลุ่มน้ำเจ้าพระยาเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำน้ำท่วมถึงเป็นเวียงน้ำใหญ่ ไม่ค่อยพบหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเก่าแก่มากนัก อย่างไรก็ตาม จากวิวัฒนาการของชุมชนในอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน พบว่า มีจำนวนชุมชนมากถึง 18 แห่งที่ตั้งอยู่บน 2 ฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำท่าจีน บางชุมชนเป็นชุมชนมาแต่โบราณ เช่น เมืองนครชัยศรี* เป็นต้น

* สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ได้ตั้งเมืองขึ้นใหม่ที่ตำบลบางนา ริมแม่น้ำท่าจีน เรียกว่าเมืองนครชัยศรี

ชุมชนในปัจจุบันที่ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาจำนวน 8 ชุมชน ได้แก่ เทศบาลเมืองสมุทรปราการ สุขาภิบาลพระประแดง เทศบาลเมืองพระประแดง สุขาภิบาลบางกรวย เทศบาลเมืองนนทบุรี สุขาภิบาลปากเกร็ด สุขาภิบาลบางบัวทอง และเทศบาลเมืองปทุมธานี ส่วนชุมชนเมืองบน 2 ฝั่งแม่น้ำท่าจีน มีจำนวน 10 ชุมชน ได้แก่ เทศบาลเมืองสมุทรสาคร เทศบาลตำบลกระทุ่มแบน สุขาภิบาลอ้อมน้อย สุขาภิบาลอ้อมใหญ่ สุขาภิบาลสามพราน สุขาภิบาลนครชัยศรี สุขาภิบาลห้วยพลู สุขาภิบาลลำพญา สุขาภิบาลบางเลน และสุขาภิบาลบางหลวง

การพัฒนาพื้นที่โดยเฉพาะด้านเกษตรกรรมในพื้นที่เขตปริมณฑลในช่วงต่อมา ได้มีการขุดคลองซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นคลองในแนวตรง เชื่อมต่อแม่น้ำเจ้าพระยาแม่น้ำท่าจีน และในพื้นที่ทุ่งรังสิต ทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานขยายตัวออกไปตามแนวคลองและพื้นที่ดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่จะเป็นการตั้งถิ่นฐานแบบชนบท

วิวัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานในระยะต่อ ๆ มา หลังจากมีการก่อสร้างถนนสายหลักที่สำคัญ ได้แก่ ถนนสุขุมวิท* พหลโยธิน**

* เริ่มก่อสร้างในช่วงปี พ.ศ. 2479-2494 โดยช่วงแรกก่อสร้างจากพระโขนงไปปากน้ำ และได้ขยายเส้นทางต่อจากปากน้ำไปบางปะกงและชลบุรี เลียบไปตามคลองชลประทานเดิมที่มีอยู่และได้ก่อสร้างช่วงจากชลบุรีไปฐานทัพเรือสัตหีบ ระยอง และจันทบุรี ในช่วงที่เกิดกรณีพิพาทอินโดจีนกับฝรั่งเศส และได้วางโครงการเรื่อยมาตลอดสายจนไปจดจังหวัดตราด

** เริ่มก่อสร้างจากสนามเป้า (สถานีโทรทัศน์ช่อง 5 ปัจจุบัน) ถึงดอนเมือง ระยะทาง 22 กิโลเมตร โดยกรมยุทธโยธาทหารบก เรียกชื่อว่าถนนประชาธิปไตย ต่อมาเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2481 จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีสมัยนั้น ให้ก่อสร้างต่อจากสามแยกดอนเมืองผ่านบางปะอิน-อยุธยา-บ้านม้า(ภาษี)-สระบุรี-พระนุกษบาท-ลพบุรี-วัดสังฆราช จังหวัดสิงห์บุรี และเรียกชื่อว่าถนนพหลโยธิน เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2493 เป็นอนุสรณ์แด่พระยาพหลพลพยุหเสนา(พจน์ พหลโยธิน) จากนั้นกรมทางหลวงได้ก่อสร้างต่ออีกหลายช่วงตอน จนถึงจังหวัดเชียงรายเหนือสุดเขตแดน

และถนนเพชรเกษม . ในแนวตะวันออกเฉียงใต้ .
นอกจากนั้นยังได้มีการก่อสร้างเส้นทางรถไฟอีกด้วย โคร
แล้ว ได้ดึงดูดให้มีการตั้งถิ่นฐานจากพื้นที่บริเวณภายในที่เป็นแห
ออกมาตั้งถิ่นฐานบริเวณ 2 ฝั่งของถนนและเส้นทางรถไฟ ทั้งนี้เพราะ
ทางคมนาคมที่สะดวกและรวดเร็วกว่าทางน้ำ จากการที่ถนนเป็นปัจจัยดึงดูด
ตั้งถิ่นฐานหนาแน่นเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ บางบริเวณจึงกลายเป็นชุมชนใหญ่ หรือเมือง .
ในที่สุดสำหรับวิวัฒนาการจากอดีตตั้งแต่ได้มีการพัฒนาความสะดวกในการเข้าถึงด้าน
ถนนเป็นต้นมาถึงปัจจุบัน พบว่า มีชุมชนเมืองเรียงราย 2 ข้างถนนในพื้นที่ศึกษา ใน
แนวเหนือ-ใต้ ได้แก่ สุขาภิบาลคูคต สุขาภิบาลประชาธิปไตย สุขาภิบาลคลองหลวง
และสุขาภิบาลลำโรงเหนือและแนวตะวันออก-ตะวันตก ได้แก่ สุขาภิบาลธัญบุรีและ
สุขาภิบาลสนั่นรักษ์ แนวสุขาภิบาลบางพลีและสุขาภิบาลบางบ่อ แนวสุขาภิบาลธรรม-
ศาลา เทศบาลเมืองนครปฐม และสุขาภิบาลโพรงมะเดื่อ

กล่าวโดยสรุปวิวัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ภาคกลางของประเทศ
ซึ่งรวมพื้นที่เขตปริมณฑลด้วยนั้น ไม่มีความแตกต่างกันเลย และปัจจัยจากเส้นทาง
คมนาคม ซึ่งได้แก่แม่น้ำและโครงข่ายระบบถนนในระยะช่วงแรก และเส้นทางรถไฟ
ในระยะช่วงหลังมีอิทธิพลสูงสุด โดยแนวของทิศทางการตั้งถิ่นฐานโดยเฉพาะชุมชน
เมืองในพื้นที่ศึกษาจะมีทั้งหมด 2 แนวคือ แนวเหนือ-ใต้และแนวตะวันออก-ตะวันตก
แนวตามแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำท่าจีน ตามแนวถนนพหลโยธิน ถนนเพชรเกษม
ถนนสุขุมวิท และถนนรังสิต-ธัญบุรี-นครนายก

การก่อสร้างทางหลวงสายนี้ไม่ได้วางเป็นโครงการระยะยาว จึงไม่ได้ก่อ-
สร้างติดต่อกันไปตลอดสาย แต่ทำเป็นช่วง ๆ สุดแต่ความสำคัญ ช่วงแรกของถนน
สายนี้ที่เริ่มก่อสร้างคือ ช่วงสงขลา-ไทรบุรี ระยะทาง 90 กิโลเมตร สร้างในปี
พ.ศ. 2405 และจากหลักฐานอื่นที่ปรากฏ พบว่า ช่วงนครปฐม-บ้านโป่ง สร้างใน
สมัยรัชกาลที่ 6 ช่วงตะกั่วป่า-ทุ่งมะพร้าว สร้างใน พ.ศ. 2473 เป็นต้น หลังจาก
ปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา จึงได้ว่าโครงการก่อสร้างระยะยาวตลอดสายเป็นโครง
การ 5 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2479-2483 โดยมีหลวงเพชรเกษมวิถีสวัสดิ์ (แถม
เพชรเกษม) อธิบดีกรมทางหลวง ปี พ.ศ. 2496 เป็นนายช่างควบคุมการก่อสร้าง

จากการศึกษาภาพรวมวิวัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานชุมชนเมือง จากอดีตถึงปัจจุบัน พบว่า เมืองที่มีขนาดใหญ่ มีความหนาแน่นและอัตราการขยายตัวของประชากรในระดับสูง ที่ตั้งของชุมชนเมืองเหล่านี้สัมพันธ์กับการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะในพื้นที่บริเวณด้านเหนือ ด้านใต้ ในขณะที่ชุมชนที่ตั้งอยู่ห่างไกลออกไปในพื้นที่บริเวณด้านตะวันตกของพื้นที่เขตปริมณฑล จะเป็นชุมชนขนาดเล็กและมีความสัมพันธ์กับกรุงเทพมหานครในระดับที่ต่ำกว่า จะเห็นว่าโครงข่ายระบบคมนาคมซึ่งรวมทั้งทางถนน ทางพิเศษ ทางรถไฟ และทางน้ำ มีอิทธิตต่อการกำหนดที่ตั้งของชุมชนเมือง

จากการศึกษาภาพรวมวิวัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานชุมชนเมือง จากอดีตถึงปัจจุบัน ทำให้สามารถคาดการณ์รูปแบบของการพัฒนาชุมชนเมืองในพื้นที่ศึกษาในอนาคตได้ว่า รูปแบบดังกล่าวจะไม่เปลี่ยนแปลงไปมากนัก โครงข่ายระบบคมนาคมซึ่งรวมทั้งทางน้ำ ทางถนน ทางรถไฟ และทางพิเศษอื่น ๆ จะยังคงมีอิทธิพลต่อการกำหนดที่ตั้งของชุมชนเมืองต่อไป การพัฒนาเมืองซึ่งรวมถึงการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของเมืองในอนาคตจึงต้องคำนึงถึงระบบโครงข่ายของระบบคมนาคมเป็นสำคัญ

6.2.2 จำนวน และขนาดชุมชนเมือง

จากการศึกษาถึงทิศทาง รูปแบบการประสมประสานการพัฒนาและวิวัฒนาการของเมือง ทั้งในระดับประเทศ และระดับพื้นที่เขตปริมณฑลที่กล่าวมาแล้ว เพื่อให้การศึกษาวิเคราะห์สามารถแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับระบบของชุมชนเมือง จึงได้ศึกษาเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับจำนวนและขนาดของชุมชนเมืองดังต่อไปนี้

จากการศึกษาการกำหนดนิยาม "ชุมชนเมือง" ที่ได้ชี้ให้เห็นรายละเอียดประเทศชุมชนเมืองในหัวข้อ 2.4 และได้กำหนดให้ทั้งเทศบาลและสุขาภิบาลเป็นชุมชนเมืองในการศึกษารั้งนี้ ผลการศึกษาระบบชุมชนเมืองในพื้นที่เขตปริมณฑล พบว่าในปี พ.ศ. 2528 พื้นที่เขตปริมณฑลมีชุมชนเมืองจำนวน 47 แห่ง และมีจำนวนประชากรเมืองทั้งสิ้น 905,961 คน คิดเป็นร้อยละ 36.58 ของประชากรรวมทั้งพื้นที่ปริมณฑลโดยแบ่งเป็นเทศบาลเมือง 7 แห่ง เทศบาลตำบล 1 แห่ง และสุขาภิบาล 39 แห่งจำนวนชุมชนเมืองดังกล่าวเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2517 และปี พ.ศ. 2523 ซึ่งมีจำนวน 43 และ 45 แห่ง ตามลำดับ (ตารางที่ 6.3)

ตารางที่ 6.3 ระบบชุมชนเมืองแยกตามขนาดประชากรในพื้นที่เขตปริมณฑล ปี พ.ศ. 2517, 2523 และปี พ.ศ. 2528

ขนาดประชากร	จำนวนชุมชนเมือง			จำนวนประชากร (คน)			ขนาดประชากร (คน)			อัตราการขยายตัวประชากร (ร้อยละ)	สัดส่วนประชากร (ร้อยละ)		
	ปี พ.ศ. 2517	ปี พ.ศ. 2523	ปี พ.ศ. 2528	ปี พ.ศ. 2517	ปี พ.ศ. 2523	ปี พ.ศ. 2528	ปี พ.ศ. 2517	ปี พ.ศ. 2523	ปี พ.ศ. 2528		ปี พ.ศ. 2517	ปี พ.ศ. 2523	ปี พ.ศ. 2528
ชุมชนขนาดเล็ก													
น้อยกว่า 5,000	17	10	9	58,775	28,840	23,950	3,340	2,884	2,959	- 7.55	8.19	3.86	2.84
5,000 - 9,999	13	15	14	234,364	102,090	100,883	7,434	8,800	7,200	- 7.38	33.82	13.93	11.14
ชุมชนขนาดกลาง													
10,000 - 19,999	4	9	12	56,559	116,734	162,797	14,140	12,970	15,566	10.09	8.16	15.93	17.96
20,000 - 29,999	3	2	2	79,943	51,125	51,445	26,648	25,562	25,722	- 3.93	11.54	6.97	5.68
30,000 - 39,999	3	3	2	107,007	104,185	69,385	35,669	34,728	34,692	- 3.86	15.42	14.21	7.66
40,000 - 49,999	2	5	2	88,718	230,875	86,036	44,359	46,175	43,018	- 0.28	12.83	31.50	9.50
ชุมชนขนาดใหญ่													
50,000 - 59,999	-	-	3	-	-	154,868	-	-	51,823	-	-	-	17.09
60,000 - 69,999	1	-	2	69,540	-	136,788	69,540	-	68,384	6.34	10.04	-	15.10
70,000 - 79,999	-	-	-	-	-	-	76,296	-	-	-	-	-	-
80,000 - 89,999	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
90,000 - 99,999	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
มากกว่า 100,000	-	1	1	-	101,189	119,829	-	101,189.00	119,829	3.44	-	13.80	13.23
รวม	43	45	47	692,906	733,038	905,961	16,114	16,289.73	19,275.77	2.47	100.00	100.00	100.00

ที่มา : กองราชการส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

เมื่อพิจารณาจำนวนชุมชนโดยแยกตามขนาดประชากรในรายละเอียดของ
แต่ละปี พบว่า (ตารางที่ 6.4)

ปี พ.ศ. 2517

ชุมชนเมืองในพื้นที่เขตปริมณฑลมีจำนวนทั้งสิ้น 43 แห่งชุมชนเมืองส่วนใหญ่เป็นชุมชนขนาดเล็ก (ประชากรน้อยกว่า 5,000-9,999 คน) มีจำนวน 30 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 69.76 ของชุมชนเมืองทั้งหมด ชุมชนเมืองที่เหลือเป็นชุมชนขนาดกลาง (10,000-49,000 คน) และชุมชนขนาดใหญ่ (มากกว่า 50,000 คนขึ้นไป) ร้อยละ 27.91 และ 2.33 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาการกระจายตัวของประชากรในเขตเมือง พบว่า ประชากรส่วนใหญ่จะกระจายตัวอยู่ในชุมชนขนาดกลางถึงร้อยละ 47.95 รองลงมากระจายอยู่ในชุมชนเมืองขนาดเล็ก (ร้อยละ 42.01) และชุมชนขนาดใหญ่ (ร้อยละ 10.04) และสาขาภิบาลพระประแดง เป็นชุมชนที่มีจำนวนประชากรสูงสุดในพื้นที่เขตปริมณฑล คือ จำนวน 69,540 คน

ปี พ.ศ. 2523

ระยะเวลาที่ผ่านมา 6 ปี พบว่า พื้นที่เขตปริมณฑลมีจำนวนชุมชนเมืองเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2517 อีก 2 แห่ง รวมเป็น 45 แห่ง สัดส่วนของจำนวนชุมชนเมืองยังคงมีลักษณะเหมือนปี พ.ศ. 2517 คือ ชุมชนเมืองส่วนใหญ่ยังเป็นชุมชนขนาดเล็ก (ร้อยละ 55.56) รองลงมาเป็นชุมชนขนาดกลางและขนาดใหญ่ ตามลำดับ มีข้อน่าสังเกตว่า เมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนจำนวนชุมชนเมืองปี พ.ศ. 2523 กับ ปี พ.ศ. 2517 พบว่า ในปี พ.ศ. 2523 สัดส่วนของจำนวนชุมชนขนาดเล็กลดลง และจำนวนดังกล่าวไปเพิ่มขึ้นในจำนวนชุมชนขนาดกลาง ซึ่งแสดงให้เห็นชัดเจนว่า ชุมชนเมืองจำนวนหนึ่งได้ยกระดับของชุมชนสูงขึ้น

เมื่อพิจารณาถึงการกระจายตัวของจำนวนประชากรเมือง พบว่า ในปี พ.ศ. 2523 ประชากรเมืองส่วนใหญ่ยังคงกระจายตัวอยู่ในชุมชนขนาดกลาง (ร้อยละ 68.61) เหมือนปี พ.ศ. 2517 และสัดส่วนดังกล่าวก็เพิ่มขึ้นด้วย นอกจากนี้ ยังกระจายอยู่ในชุมชนขนาดเล็ก (ร้อยละ 17.59) และชุมชนขนาดใหญ่ (ร้อยละ

ตารางที่ 6.4 รายชื่อชุมชนเมือง แยกตามขนาดประชากรในพื้นที่เขตปริมณฑล ปี พ.ศ. 2517, 2523 และ ปี พ.ศ. 2528

ขนาดประชากร	ชุมชนเมือง					
	จำนวน (แห่ง)	ปี พ.ศ. 2517	จำนวน (แห่ง)	ปี พ.ศ. 2523	จำนวน (แห่ง)	ปี พ.ศ. 2528
มากกว่า 100,000 คน	-	-	1	ส.พระประแดง	1	ส.พระประแดง
90,000-99,999	-	-	-	-	-	-
80,000-89,999	-	-	-	-	-	-
70,000-79,999	-	-	-	-	-	-
60,000-69,999	1	ส.พระประแดง	-	-	2	ส.ปากเกร็ด, ทม.สมุทรปราการ
50,000-59,999	-	-	-	-	3	ทม.สมุทรสาคร, ส.สำโรงเหนือ ส.บางปู
40,000-49,999	2	ทม.สมุทรปราการ, ทม.สมุทรสาคร	5	ทม.สมุทรปราการ, ส.สำโรงเหนือ ส.บางปู, ทม.นครปฐม, ทม.สมุทรสาคร	2	ทม.นครปฐม, ทม.นนทบุรี
30,000-39,999	3	ส.ปากเกร็ด, ทม.นครปฐม ส.หลักห้า	3	ทม.นนทบุรี, ส.ปากเกร็ด ส.หลักห้า	2	ส.หลักห้า, ส.คลองหลวง
20,000-29,999	3	ส.บางปู, ส.คลองหลวง, ทม.นนทบุรี	2	ส.ประชาธิปไตย, ส.คลองหลวง	2	ส.ประชาธิปไตย, ส.บางพลี
10,000-19,999	4	ส.สำโรงเหนือ, ส.ธัญบุรี ส.ประชาธิปไตย, ทต.กระทู้แบน	9	ทม.พระประแดง, ส.บางพลี ส.คลองด่าน, ส.ธัญบุรี, ส.บางกรวย ส.สามพราน, ส.สามง่าม, ทต.กระทู้แบน, ส.อ้อมน้อย	12	ส.ธัญบุรี, ส.คลองด่าน, ส.คูคต ส.อ้อมน้อย, ส.บางกรวย, ทต.กระทู้แบน, ทม.ปทุมธานี, ส.สามพราน, ส.สามง่าม ส.โพรงมะเดื่อ, ส.สนั่นรักษ์ ทม.พระประแดง

(ต่อ) ตารางที่ 6.4 รายชื่อชุมชนเมือง แยกตามขนาดประชากรในพื้นที่เขตปริมณฑล ปี พ.ศ. 2517, 2523 และปี พ.ศ. 2528

ขนาดประชากร	ชุมชนเมือง					
	จำนวน (แห่ง)	ปี พ.ศ. 2517	จำนวน (แห่ง)	ปี พ.ศ. 2523	จำนวน (แห่ง)	ปี พ.ศ. 2528
5,000-9,999	13	ส.บางพลี, ส.คลองด่าน, ทม.ปทุมธานี, ส.บางเตย, ทม.บางบัวทอง ส.บางกรวย, ส.วัดชลอ, ส.โพรงมะเดื่อ, ส.สามง่าม, ส.อ้อมน้อย, ทม.พระประแดง, ส.นครชัยศรี, ส.สามพราน	15	ส.บางบ่อ, ส.บางเตย, ทม.ปทุมธานี, ส.ระแหง ส.สนั่นรักษ์, ส.ลำลูกกา, ทม.บางบัวทอง, ส.วัดชลอ, ส.บางม่วง ส.ดอนยายหอม, ส.ธรรมศาลา, ส.โพรงมะเดื่อ, ส.นครชัยศรี, ส.บางเลน, ส.กำแพงแสน	14	ส.อ้อมใหญ่, ทม.บางบัวทอง, ส.วัดชลอ, ส.บางบ่อ, ส.นครชัยศรี, ส.กำแพงแสน, ส.บางม่วง, ส.บางเตย, ส.บางเลน, ส.ดอนยายหอม, ส.ลำไทร, ส.ธรรมศาลา, ส.ลำลูกกา, ส.ระแหง
น้อยกว่า 5,000 คน	17	ส.บางบ่อ, ส.คลองสวน, ส.บางหลวง(ปธ.) ส.ระแหง, ส.ลำลูกกา ส.ลำไทร, ส.หนองเสือ, ส.บางม่วง, ส.บางคูวัด, ส.ราษฎร์นิยม ส.ธรรมศาลา, ส.บางเลน, ส.บางหลวง, (นร) ส.รางกระทุ่ม, ส.ลำพญา, ส.กำแพงแสน, ส.บ้านแพ้ว	10	ส.คลองสวน, ส.บางหลวง, (ปท) ส.ลำไทร, ส.หนองเสือ, ส.ราษฎร์นิยม, ส.ห้วยพลู, ส.บางหลวง(นร) ส.ลำพญา, ส.รางกระทุ่ม, ส.บ้านแพ้ว	9	ส.บางหลวง (ปท) ส.ลำพญา, ส.บ้านแพ้ว, ส.รางกระทุ่ม, ส.บางหลวง(นร) ส.ห้วยพลู ส.ราษฎร์นิยม, ส.คลองสาน, ส.หนองเสือ
รวม	43		45		47	

ที่มา : กองราชการส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
 หมายเหตุ : ทม. หมายถึง เทศบาลเมือง
 ทต. หมายถึง เทศบาลตำบล
 ส. หมายถึง สุขาภิบาล

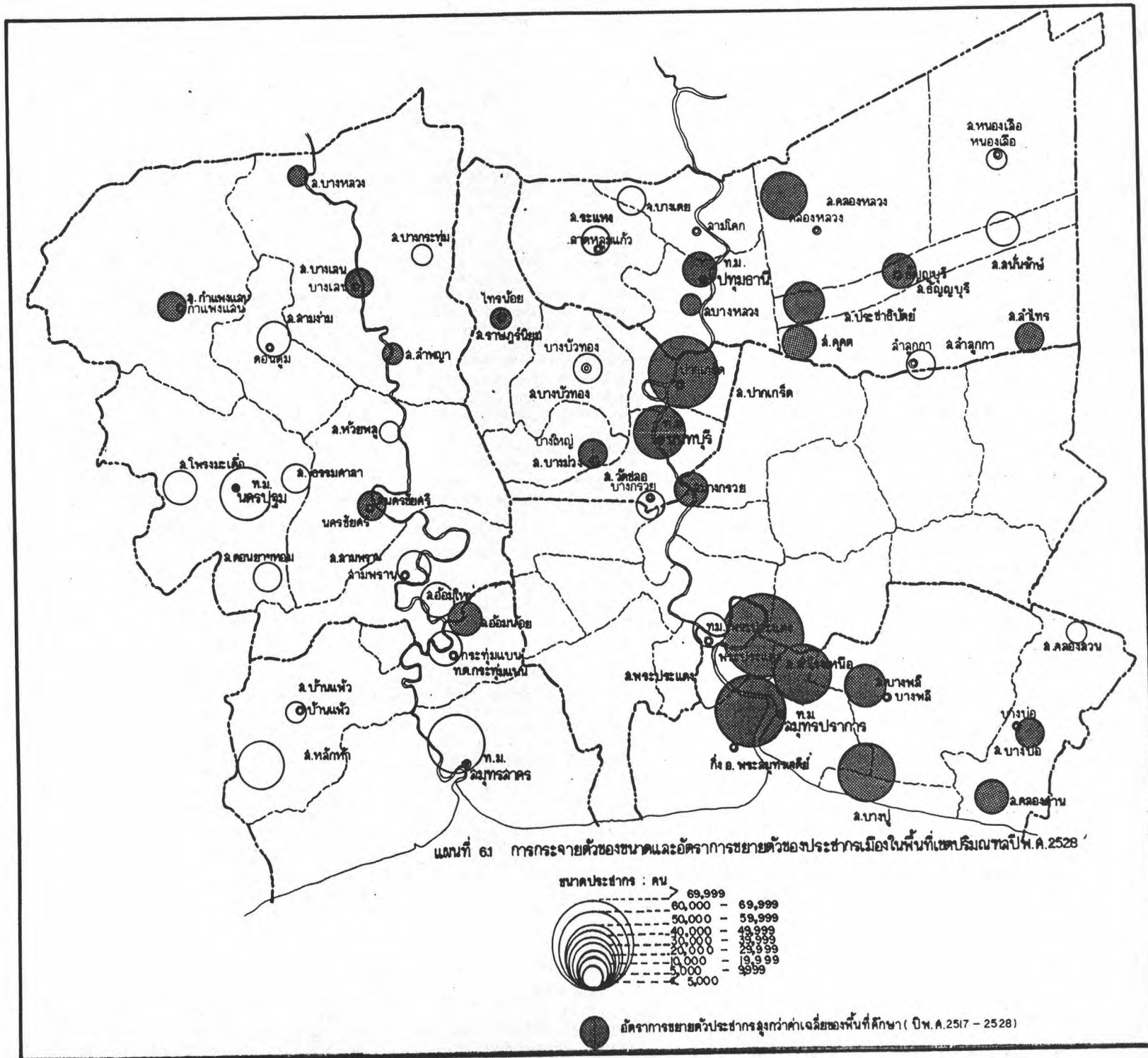
13.80) และสุขาภิบาลพระประแดงยังคงเป็นชุมชนเมืองที่มีจำนวนประชากรสูงสุดในพื้นที่เขตปริมณฑล คือ จำนวน 101,189 คน

ปี พ.ศ. 2528

ชุมชนเมืองในพื้นที่เขตปริมณฑลปี พ.ศ. 2528 มีจำนวนทั้งสิ้น 47 ชุมชน เพิ่มจากปี พ.ศ. 2517 เพียง 4 ชุมชน ได้แก่ สุขาภิบาลคูคต สุขาภิบาลสนั่นรักษ์ จังหวัดปทุมธานี สุขาภิบาลดอนยายหอม และสุขาภิบาลห้วยพลูจังหวัดนครปฐม เมื่อพิจารณาจำนวนของชุมชนเมืองในพื้นที่เขตปริมณฑลปี พ.ศ. 2528 พบว่าชุมชนเมืองส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนขนาดกลาง (ร้อยละ 68.09) รองลงมาเป็นชุมชนขนาดเล็ก และขนาดใหญ่ (ร้อยละ 48.94 และ 12.77 ตามลำดับ) มีข้อน่าสังเกตว่าสัดส่วนดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงจากปี พ.ศ. 2517 และปี พ.ศ. 2523 ซึ่งจำนวนชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนขนาดเล็ก (แผนที่ 6.1)

เมื่อพิจารณาการกระจายตัวของประชากรเมือง พบว่า ในปี พ.ศ. 2528 ประชากรเมืองส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 45.42 กระจายตัวอยู่ในชุมชนขนาดใหญ่ รองลงมาในขนาดที่ใกล้เคียงกัน คือ ชุมชนขนาดกลาง (ร้อยละ 40.08) และกระจายตัวอยู่ในชุมชนขนาดเล็กน้อยที่สุด (ร้อยละ 13.78) สำหรับชุมชนเมืองขนาดใหญ่ในพื้นที่เขตปริมณฑลใน ปี พ.ศ. 2528 ได้แก่ สุขาภิบาลพระประแดง สุขาภิบาลปากเกร็ด เทศบาลเมืองสมุทรปราการ เทศบาลเมืองสมุทรสาคร สุขาภิบาลลำไทรเหนือ และสุขาภิบาลบางปู (แผนที่ 6.1)

เมื่อพิจารณาจำนวนและขนาดของประชากรเมือง ในพื้นที่เขตปริมณฑล สามารถสรุปได้ว่า วิวัฒนาการของชุมชนเมืองในช่วง 11 ปีที่ผ่านมา มีชุมชนเมืองเพิ่มขึ้นเพียง 4 แห่งเท่านั้น และเมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนของประชากรเมืองในปี พ.ศ. 2517 2523 และ ปี พ.ศ. 2528 พบว่า สัดส่วนดังกล่าว ได้เปลี่ยนแปลงไปจากสัดส่วนประชากรเมือง ซึ่งเป็นชุมชนขนาดกลางในอดีตเป็นชุมชนขนาดใหญ่ในปัจจุบัน โดยจำนวนประชากรเมืองถึงร้อยละ 45 ของประชากรเมืองทั้งหมดจากข้อเท็จจริงดังกล่าว จึงสามารถคาดการณ์แนวโน้มของประชากรเมืองได้ว่า ในอนาคตเมืองจะขยายตัวเติบโตเป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่ขึ้นคือมีขนาดประชากร 50,000 คนขึ้นไปมากยิ่งขึ้น

6.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างประชากรในเขตเมืองและประชากร ในเขตพื้นที่โดยรอบ

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่เมืองและพื้นที่โดยรอบ ทั้งในระดับอำเภอซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนเมืองนั้น ๆ และพื้นที่ที่เหลือทั้งหมดของจังหวัด ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของรูปแบบความเป็นเมืองในพื้นที่เขตปริมณฑลว่ามีสภาพและลักษณะ ตลอดจนรูปแบบที่เชื่อมโยงพื้นที่เมืองและชนบทว่าเป็นอย่างไร ซึ่งการศึกษาดังกล่าว จะทำให้สามารถคาดการณ์เพื่อเสนอแนะความสัมพันธ์ที่ดีที่สุดของพื้นที่เมืองและพื้นที่โดยรอบในอนาคตได้

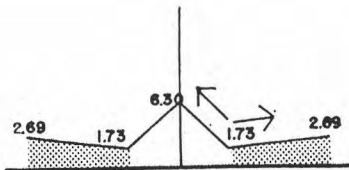
การศึกษาความสัมพันธ์ลักษณะดังที่ได้กล่าวแล้ว ได้ใช้ข้อมูลอัตราการขยายตัวประชากรในพื้นที่เมือง (เทศบาล และสุขาภิบาล) พื้นที่ต่อเนื่อง (อำเภอ) และพื้นที่รอบนอก (จังหวัด) ในช่วงปี พ.ศ. 2517-2528 ใช้เป็นเกณฑ์ชี้วัด ดังรายละเอียดความสัมพันธ์ของพื้นที่ทั้ง 3 บริเวณ ตามรูปที่ 6.6 และตารางที่ 6.5

จากรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ดังกล่าวแล้ว สามารถสรุปรูปแบบความสัมพันธ์ของชุมชนเมืองทั้ง 47 แห่งได้ 4 รูปแบบหลักกระจายตัวในพื้นที่เขตปริมณฑล ดังต่อไปนี้

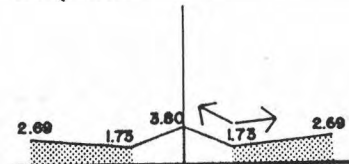
รูปแบบที่ 1

เป็นรูปแบบที่ความสำคัญของพื้นที่อยู่ในพื้นที่เขตเมืองมากกว่าพื้นที่ต่อเนื่อง และพื้นที่รอบนอก โดยมีอัตราการขยายตัวของประชากรเพิ่มสูงขึ้นในทิศทางจากพื้นที่รอบนอกเข้าสู่พื้นที่ต่อเนื่องและพื้นที่เมืองในที่สุด ลักษณะโดยเปรียบเทียบ พบว่าพื้นที่เมืองมีลักษณะเด่น ที่นอกจากจะมีจำนวนประชากรมากแล้ว ยังมีอัตราการเพิ่มสูงอีกด้วย จึงเป็นพื้นที่ที่สำคัญกว่าพื้นที่รอบ ๆ ชุมชนเมืองที่มีรูปแบบดังกล่าว ส่วนใหญ่จะกระจายตัวอยู่ทางด้านเหนือและด้านใต้ของพื้นที่ศึกษา ได้แก่ สุขาภิบาลสำโรง-เหนือ สุขาภิบาลพระประแดง สุขาภิบาลชัยภูมิ สุขาภิบาลประชาธิปไตย สุขาภิบาลลำไทร สุขาภิบาลคูคต สุขาภิบาลคลองหลวง สุขาภิบาลปากเกร็ด สุขาภิบาลโพรงมะเดื่อ สุขาภิบาลอ้อมใหญ่ สุขาภิบาลกำแพงแสน และสุขาภิบาลอ้อมน้อย

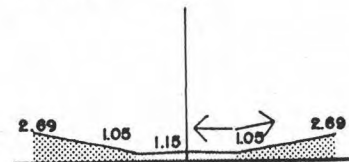
จังหวัด ปทุมธานี

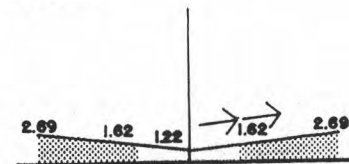
ทม. ปทุมธานี

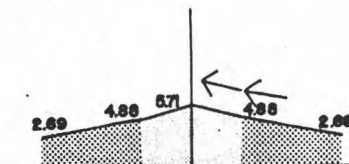
ด. บางหลวง

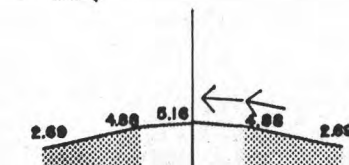
ด. บางเคย

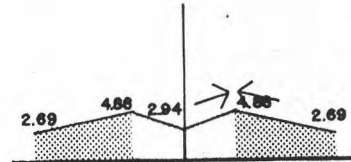
ด. จะแหง

ด. ดงยมบุรี

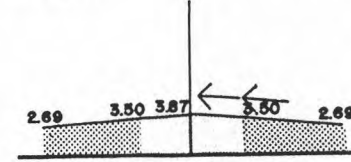
ด. ประชาธิปัตย์

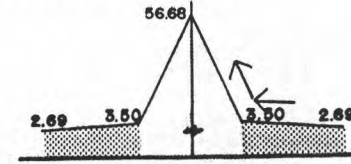
ด. นันทักษ์

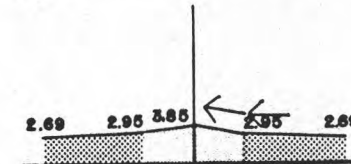
ด. ลำลูกกา

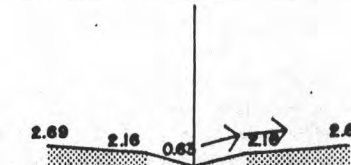
ด. ลำไทร

ด. คูค

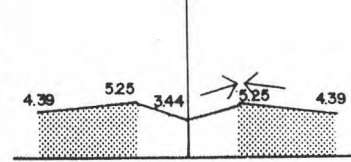

ด. คลองหลวง

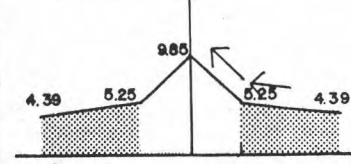

ด. ทนองเหนือ

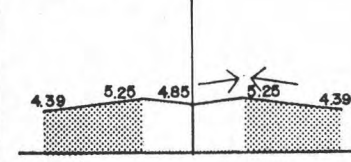
จังหวัด ฉะเชิงเทรา

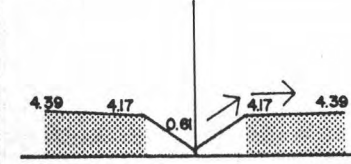
ทม. ฉะเชิงเทรา

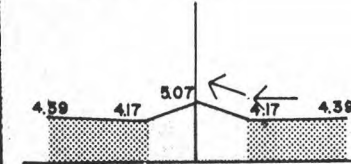
ด. ไร่จอยเหนือ

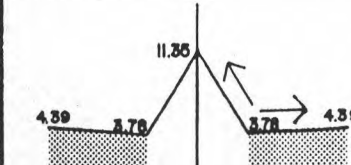
ด. บางปู้

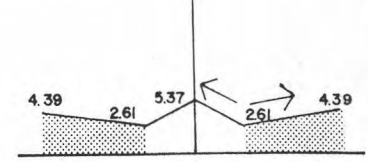
ทม. พระประแดง

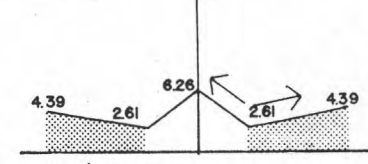
ด. พระประแดง

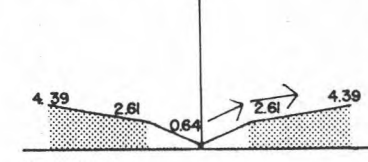
ด. บางพลี

ด. บางป้อ

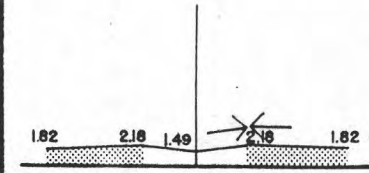
ด. คลองขาม

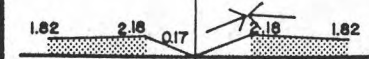
ด. คลองฉนวน

รูปที่ 6.6 ความสัมพันธ์ระหว่าง
ประชากรในชุมชนเมือง
และประชากรใน
พื้นที่โดยรอบ

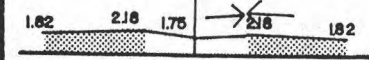
จังหวัด นครปฐม

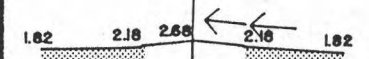
ทม. นครปฐม

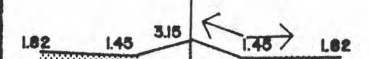
ด. ดอนยายหอม

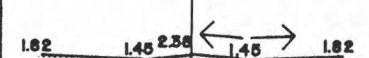
ด. อจรมคาสา

ด. โหงมะเคือ

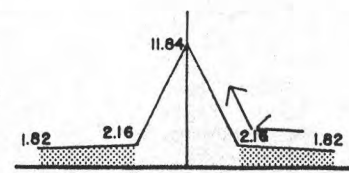
ด. นครชัยศรี

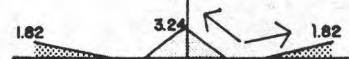
ด. ห้วยพลู

ด. สามพราน

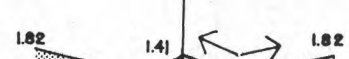
ด. อ้อมใหญ่

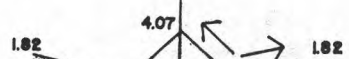
ด. บางเลน

ด. บางหลวง

ด. บางกระทุ่ม

ด. ลำพญา

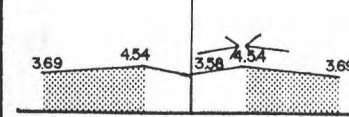

ด. กำแพงแสน

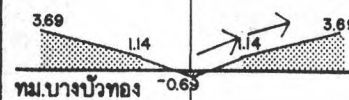

ด. สามง่าม

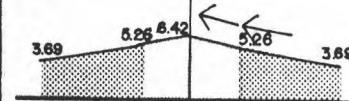
จังหวัด นนทบุรี

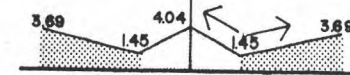
ทม. นนทบุรี

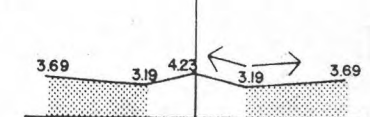
ทม. บางบัวทอง

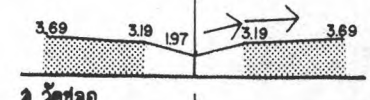
ด. ปากเกร็ด

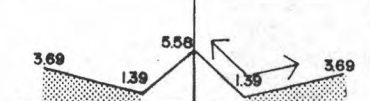
ด. ราชพฤกษ์นิคม

ด. บางกรวย

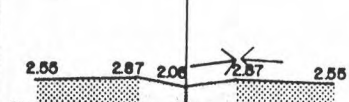

ด. วัดชลอ

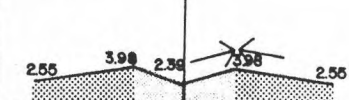

ด. บางม่วง

จังหวัด สมุทรสาคร

ทม. สมุทรสาคร

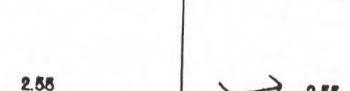
ทต. กระทุ่มแบน

ด. อ้อมน้อย

ด. บ้านแพ้ว

ด. หลักห้า

ตารางที่ 6.5 จำนวนประชากรเมืองและชนบทแยกตามอำเภอในพื้นที่
เขตปริมณฑล ปี พ.ศ. 2517 และ 2528

ชุมชน เมือง	ปี พ.ศ. 2517	ปี พ.ศ. 2528	พื้นที่ ² (กม.,)	ความหนาแน่น ปี พ.ศ.2528 (คน/กม. ²)	อัตราการ ขยายตัว ประชากร (ร้อยละ)
พื้นที่ เขตปริมณฑล	1,777,965	2,476,438	6,070.182	408	3.06
เขต เมือง	565,891	908,231	677.741	1,340	4.39
เขตชนบท	1,212,074	1,568,207	5,392.441	291	2.37
สมุทรปราการ	412,896	662,612	890.280	744	4.39
เขต เมือง	196,251	349,482	130.444	2,679	5.39
เขตชนบท	216,645	313,130	759.836	412	3.41
เมืองสมุทรปราการ	180,074	316,199 ^{1/}	281.820	1,122	5.25
เขต เมือง	95,322	170,500	75.332	2,263	5.43
ทม.สมุทรปราการ	46,895	68,057	7.332	9,282	3.44
ส.สำโรงเหนือ	18,549	52,122	5.000	10,424	9.85
ส.บางปู	29,878	50,321	63.000	799	4.85
เขตชนบท	84,752	145,699	206.488	706	5.05
พระประแดง	106,412	166,778	65.580	2,543	4.17
เขต เมือง	79,257	130,217	41.612	3,129	4.62
ทม.พระประแดง	9,717	10,388	0.612	16,974	0.61
ส.พระประแดง	69,540	119,829	41.000	2,923	5.07
เขตชนบท	27,155	36,561	23.968	1,525	2.74
บางพลี	67,056	100,851	323.880	311	3.78
เขต เมือง	6,638	21,648	3,000	7,216	11.35
ส.บางพลี	6,638	21,648	3,000	7,216	11.35
เขตชนบท	60,418	79,203	320.880	247	2.49

(ต่อ) ตารางที่ 6.5 จำนวนประชากร เมืองและชนบทแยกตามอำเภอในพื้นที่
เขตปริมณฑล ปี พ.ศ. 2517 และ 2528

ชุมชน เมือง	ปี พ.ศ. 2517	ปี พ.ศ. 2528	พื้นที่ (กม. ²)	ความหนาแน่น ปี พ.ศ. 2528 (คน/กม. ²)	อัตราการ ขยายตัว ประชากร (ร้อยละ)
บางบัว	59,354	78,784	219.000	360	2.61
เขต เมือง	15,034	27,117	10,500	2,583	5.51
ส.บางบัว	4,493	7,987	2.500	3,195	5.37
ส.คลองด่าน	8,915	17,385	4.500	3,863	6.26
ส.คลองสวน	1,626	1,745	3.500	499	0.64
เขตชนบท	44,320	51,667	208,500	248	1.40
ปทุมธานี	287,437	384,713	1,528,157	252	2.69
เขต เมือง	80,918	152,912	272.473	561	5.96
เขตชนบท	206,519	231,801	1,255.684	185	1.06
เมืองปทุมธานี	63,024	76,076	119.889	635	1.73
เขต เมือง	9,567	17,324	11.000	1,575	5.55
ทม.ปทุมธานี	6,443	12,618	7.100	1,777	6.30
ส.บางหลวง	3,124	4,706	3.900	1,207	3.80
เขตชนบท	53,457	58,752	108.889	540	0.86
สามโคก	33,469	37,555	94.760	396	1.05
เขต เมือง	6,048	6,861	7.290	941	1.15
ส.บางเดย	6,048	6,861	7.290	941	1.15
เขตชนบท	27,421	30,694	87.470	351	1.03
ลาดหลุมแก้ว	27,562	32,874	190.580	172	1.62
เขต เมือง	4,860	5,554	18.220	305	1.22
ส.ระแหง	4,860	5,554	18.220	305	1.22
เขตชนบท	22,702	27,320	172.360	159	1.70

(ต่อ) ตารางที่ 6.5 จำนวนประชากรเมืองและชนบทแยกตามอำเภอในพื้นที่
เขตปริมณฑล ปี พ.ศ. 2517 และ 2528

ชุมชนเมือง	ปี พ.ศ. 2517	ปี พ.ศ. 2528	พื้นที่ (กม. ²)	ความหนาแน่น ปี พ.ศ.2528 (คน/กม. ²)	อัตราการ ขยายตัว ประชากร (ร้อยละ)
ฉะเชิงเทรา	40,730	68,795	111.880	615	4.88
เขตเมือง	27,635	59,661	88.680	673	7.25
ส.ฉะเชิงเทรา	10,503	19,343	30.140	642	5.71
ส.ประชาธิปไตย	17,132	29,797	20.140	1,479	5.16
ส.สนั่นรักษ์	^{2/} (8,106)	10,521	38,400	274	2.94
เขตชนบท	13,095	9,134	23.200	394	-3.22
ลำลูกกา	45,991	67,118	299.867	224	3.50
เขตเมือง	8,602	27,516	27,568	998	11.15
ส.ลำลูกกา	4,957	5,959	11.453	520	1.69
ส.ลำไทร	3,645	5,532	3,640	1,520	3.87
ส.คูคต	^{3/} (6,528)	16,025	12.475	1,285	56.68
เขตชนบท	37,389	39,602	272.299	145	0.52
คลองหลวง	48,052	66,153	298.451	222	2.95
เขตเมือง	22,660	34,340	105.935	324	3.85
ส.คลองหลวง	22,660	34,340	105.935	324	3.85
เขตชนบท	25,392	31,813	192.516	165	2.07
หนองเสือ	28,609	36,142	412.730	88	2.15
เขตเมือง	1,546	1,656	13.780	120	0.63
ส.หนองเสือ	1,546	1,656	13.780	120	0.63
เขตชนบท	27,063	34,486	398.950	86	2.23

(ต่อ) ตารางที่ 6.5 จำนวนประชากรเมืองและชนบทแยกตามอำเภอในพื้นที่
เขตปริมณฑล ปี พ.ศ. 2517 และ 2528

ชุมชน เมือง	ปี พ.ศ. 2517	ปี พ.ศ. 2528	พื้นที่ ² (กม. ²)	ความหนาแน่น ปี พ.ศ.2528 (คน/กม. ²)	อัตราการ ขยายตัว ประชากร (ร้อยละ)
นนทบุรี	338,740	504,424	622.751	810	3.69
เขตเมือง	93,605	151,118	45.930	3,290	4.45
เขตชนบท	245,135	353,306	576.821	613	3.38
เมืองนนทบุรี	136,684	222,700	76.866	2,897	4.54
เขตเมือง	27,405	40,350	2.500	16,140	3.58
ทม.นนทบุรี	27,405	40,350	2,500	16,140	3.58
เขตชนบท	109,279	182,350	74.366	2,452	4.76
บางบัวทอง	38,230	43,304	114.590	378	1.14
เขตเมือง	9,646	9,021	1.000	9,021	-0.61
ทม.บางบัวทอง	9,646	9,021	1.000	9,021	-0.61
เขตชนบท	28,584	34,283	113.590	302	1.67
ปากเกร็ด	61,002	107,161	88.840	1,206	5.26
เขตเมือง	34,667	68,711	34.540	1,989	6.42
ส.ปากเกร็ด	34,667	68,711	34.540	1,989	6.42
เขตชนบท	26,335	38,450	54.300	708	3.50
บางกรวย	45,607	64,454	60.643	1,063	3.19
เขตเมือง	16,717	23,964	5.020	4,774	3.33
ส.บางกรวย	9,611	15,157	1.520	9,972	4.23
ส.วัดชลอ	7,106	8,807	3.500	2,516	1.97
เขตชนบท	28,890	40,490	55.623	728	3.12

(ต่อ) ตารางที่ 6.5 จำนวนประชากร เมืองและชนบทแยกตามอำเภอในพื้นที่
เขตปริมณฑล ปี พ.ศ. 2517 และ 2528

ชุมชนเมือง	ปี พ.ศ. 2517	ปี พ.ศ. 2528	พื้นที่ (กม. ²)	ความหนาแน่น ปี พ.ศ. 2528 (คน/กม. ²)	อัตราการ ขยายตัว ประชากร (ร้อยละ)
บางใหญ่	30,649	35,681	96.178	371	1.39
เขตเมือง	3,976	7,227	1,670	4,328	5.58
ส.บางม่วง	3,976	7,227	1,670	4,328	5.58
ส.บางคูรัด ^{4/}	(2,562)	-	-	-	-
เขตชนบท	26,673	28,454	94,508	301	0.59
ไทรน้อย	26,568	31,124	185.634	168	1.45
เขตเมือง	1,194	1,845	1,200	1,538	4.04
ส.ราษฎร์นิยม	1,194	1,845	1,200	1,538	4.04
เขตชนบท	25,374	29,279	184.434	159	1.31
นครปฐม	499,891	609,316	2,177.770	280	1.82
เขตเมือง	99,027	135,269	110.379	1,225	2.88
เขตชนบท	400,864	474,047	2,067.391	229	1.54
เมืองนครปฐม	168,084	213,159	401.965	530	2.18
เขตเมือง	58,194	68,948	21.844	3,156	1.55
ทม.นครปฐม	38,846	45,686	5.284	8,646	1.49
ส.ดอนยายหอม	6,217	6,332	4.640	1,365	0.17
ส.ธรรมศาลา	4,966	6,012	3.400	1,768	1.75
ส.โพรงมะเดื่อ	8,165	10,918	8.520	1,281	2.68
เขตชนบท	109,890	144,211	380.121	379	2.50

(ต่อ) ตารางที่ 6.5 จำนวนประชากรเมืองและชนบทแยกตามอำเภอในพื้นที่
เขตปริมณฑล ปี พ.ศ. 2517 และ 2528

ชุมชนเมือง	ปี พ.ศ. 2517	ปี พ.ศ. 2528	พื้นที่ (กม. ²)	ความหนาแน่น ปี พ.ศ.2528 (คน/กม. ²)	อัตราการ ขยายตัว ประชากร (ร้อยละ)
นครชัยศรี	78,539	92,020	325,099	283	1.45
เขตเมือง	5,591	9,936	4,080	2,435	5.37
ส.นครชัยศรี	5,591	7,867	3,000	2,622	3.15
ส.ห้วยพลู	(1,839) ^{5/}	2,069	1,080	1,916	2.38
เขตชนบท	72,948	82,084	321,019	256	1.08
สามพราน	73,870	93,451	240,123	389	2.16
เขตเมือง	9,931	20,341	20,150	1,009	6.74
ส.สามพราน	9,931	10,952	8,150	1,344	0.89
ส.อ้อมใหญ่	(6,001) ^{6/}	9,389	12,000	782	11.84
เขตชนบท	63,939	73,110	219,973	332	1.23
บางเลน	78,387	77,094	770,583	100	-0.15
เขตเมือง	11,783	17,580	17,305	1,016	3.70
ส.บางเลน	4,638	6,584	6,500	1,013	3.24
ส.บางหลวง	2,436	4,706	3,805	1,237	6.17
ส.รางกระทุ่ม	2,632	3,070	3,000	1,023	1.41
ส.ลำพญา	2,077	3,220	4,000	805	4.07
เขตชนบท	66,604	59,514	753,278	79	-1.02
กำแพงแสน	70,116	97,674	275,000	355	3.06
เขตเมือง	4,559	7,751	3,000	2,584	4.94
ส.กำแพงแสน	4,559	7,751	3,000	2,584	4.94
เขตชนบท	65,557	89,923	272,000	331	2.91

(ต่อ) ตารางที่ 6.5 จำนวนประชากร เมืองและชนบทแยกตามอำเภอในพื้นที่
เขตปริมณฑล ปี พ.ศ. 2517 และ 2528

ชุมชนเมือง	ปี พ.ศ. 2517	ปี พ.ศ. 2528	พื้นที่ (กม. ²)	ความหนาแน่น ปี พ.ศ.2528 (คน/กม. ²)	อัตราการ ขยายตัว ประชากร (ร้อยละ)
ดอนตูม	30,895	35,918	165,000	218	1.38
เขตเมือง	8,969	10,713	44,000	243	1.63
ส.สามง่าม	8,969	10,713	44.00	243	1.63
เขตชนบท	21,926	25,205	121,000	208	1.28
สมุทรสาคร	239,001	315,373	851,224	370	2.55
เขตเมือง	96,090	119,450	118,515	1,008	2.00
เขตชนบท	142,911	195,923	732,709	267	2.91
เมืองสมุทรสาคร	116,393	158,845	480,126	331	2.87
เขตเมือง	41,823	52,425	5,930	8,841	2.08
ทม.สมุทรสาคร	41,823	52,425	5,930	8,841	2.08
เขตชนบท	74,570	106,420	474,196	224	3.29
กระทุ่มแบน	49,544	75,703	132,000	574	3.93
เขตเมือง	17,289	28,777	15,705	1,832	4.74
ทต.กระทุ่มแบน	10,375	13,456	2,175	6,187	2.39
ส.อ้อมน้อย	6,914	15,321	13,530	1,132	7.50
เขตชนบท	32,255	46,926	116,295	404	3.47
บ้านแพ้ว	73,064	80,825	239,098	338	0.92
เขตเมือง	36,978	38,248	96,880	395	0.31
ส.บ้านแพ้ว	3,484	3,203	0,760	4,214	-0.76
ส.หลักห้า	33,494	35,045	96,120	365	0.41
เขตชนบท	36,086	42,577	142,218	299	1.52

ที่มา : กองราชการส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

หมายเหตุ : ทม. หมายถึง เทศบาลเมือง

ทต. หมายถึง เทศบาลตำบล

ส. หมายถึง สุขาภิบาล

1/ รวมกิ่งอำเภอพระสมุทรเจดีย์

2/ ข้อมูลประชากรปี พ.ศ. 2519

3/ ข้อมูลประชากรปี พ.ศ. 2526

4/ ยูนเมื่อวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2518

5/ ข้อมูลประชากรปี พ.ศ. 2523

6/ ข้อมูลประชากรปี พ.ศ. 2524

รูปแบบที่ 2

มีลักษณะรูปแบบบางส่วนคล้ายคลึงกับรูปแบบที่ 1 คือ ยังคงมีความสำคัญของพื้นที่เขตเมืองอยู่ และนอกจากนั้น พื้นที่รอบนอกก็มีความสำคัญด้วย ในขณะนั้นพื้นที่ต่อเนื่องซึ่งเป็นพื้นที่เขตกลางระหว่างเขตเมือง และเขตรอบนอกมีความสำคัญลดลง ชุมชนเมืองที่มีรูปแบบดังกล่าว กระจายตัวอยู่ทั่วไปด้านตะวันตกของพื้นที่ศึกษา ได้แก่ สุขาภิบาลพระประแดง สุขาภิบาลบางพลี สุขาภิบาลบางบ่อ สุขาภิบาลคลองด่าน เทศบาลเมืองปทุมธานี สุขาภิบาลบางหลวง (ปทุมธานี) สุขาภิบาลบางเตย สุขาภิบาลบางกรวย สุขาภิบาลท่าม่วง สุขาภิบาลราษฎร์นิยม สุขาภิบาลนครชัยศรี สุขาภิบาลห้วยพลู สุขาภิบาลบางเลน สุขาภิบาลบางหลวง (นครปฐม) สุขาภิบาล-รางกระทุ่ม สุขาภิบาลลำพญา และสุขาภิบาลสามง่าม

รูปแบบที่ 3

เป็นรูปแบบที่มีทิศทางตรงกันข้ามกับรูปแบบที่ 1 โดยความสำคัญของพื้นที่จะอยู่ในเขตพื้นที่รอบนอกมากกว่าพื้นที่เมือง และพื้นที่ต่อเนื่อง ลักษณะการขยายตัวของประชากรค่อย ๆ เพิ่มขึ้นจากพื้นที่เขตเมือง โดยเพิ่มสูงขึ้นในทิศทางไปยังพื้นที่เขตต่อเนื่อง และพื้นที่รอบนอกในที่สุด ลักษณะความสำคัญของพื้นที่ดังกล่าว แสดงว่าพื้นที่เมืองมีความสำคัญเชิงเปรียบเทียบลดลง อย่างไรก็ตาม ชุมชนในลักษณะรูปแบบดังกล่าว จะเป็นส่วนน้อย คือ ประมาณ 8 แห่ง หรือเพียงร้อยละ 17 เท่านั้น ชุมชนเมืองที่มีรูปแบบดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่จะกระจายตัวอยู่ทางด้านตะวันตก และด้านเหนือของพื้นที่ศึกษา ได้แก่ เทศบาลเมืองพระประแดง สุขาภิบาลคลองสวน สุขาภิบาล-ระแหง สุขาภิบาลหนองเสือ เทศบาลตำบลบางบัวทอง สุขาภิบาลวัดชลอ สุขาภิบาลบ้านแพ้ว และสุขาภิบาลหลักห้า

6.3 การศึกษาเพื่อกำหนดลำดับความสำคัญชุมชนเมือง

จากจำนวนชุมชนเมืองจำนวน 47 แห่ง ซึ่งกระจายตัวอยู่ทั่วไปในพื้นที่เขตปริมณฑล 5 จังหวัด ดังรายละเอียดที่ได้กล่าวแล้วในข้อ 6.2 อย่างไรก็ตาม จากสภาพและลักษณะของชุมชนที่แตกต่างกัน อันเนื่องมาจากทำเลที่ตั้งลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ส่งผลให้ระดับค่าการพัฒนาของแต่ละชุมชนแตกต่างกัน ประกอบกับข้อจำกัดของการพัฒนาด้านงบประมาณ หรือฐานะด้านการคลังของประเทศที่เป็นอยู่ ไม่อยู่ในภาวะที่เอื้ออำนวยต่อการลงทุนพัฒนาแก่ทุก ๆ ชุมชนอย่างเท่า

เทียมกัน จึงจำเป็นต้องคัดเลือก หรือจัดลำดับความสำคัญของชุมชนในพื้นที่เขตปริมณฑล เพื่อพิจารณาส่งเสริมตามนโยบายพัฒนาเสียก่อน ทั้งนี้จะต้องกำหนดวัตถุประสงค์หลักของการพัฒนา ให้สอดคล้องกับการพัฒนาด้านพื้นที่ที่ได้เสนอแนะรูปแบบพัฒนาไว้แล้วในบทที่ 5

สำหรับการศึกษาเพื่อกำหนดลำดับความสำคัญของชุมชนเมืองในพื้นที่ศึกษา โดยการวัดค่าการพัฒนารวมของชุมชนเมืองนั้น ได้ใช้วิธีการทางสถิติ คือ คะแนนมาตรฐาน (Standard Score) มีชัณมิเลขคณิต (Mean) และสหสัมพันธ์ (Correlation) ดั้งชั้นตอนการศึกษาและโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ได้แสดงไว้แล้วอย่างละเอียดในภาคผนวก จ.

6.3.1 การจัดลำดับความสำคัญชุมชนเมือง

จากการคำนวณค่าคะแนนมาตรฐานในตารางที่ 6.7 และการคำนวณค่าถ่วงน้ำหนักในตารางที่ 6.8 ซึ่งคำนวณจากตัวแปรทั้ง 12 ตัว ที่แสดงค่าความแตกต่างการพัฒนารวมของชุมชนเมือง 47 แห่ง จากตารางที่ 6.6 ทำให้สามารถหาค่าการพัฒนารวมของชุมชนเมืองในพื้นที่เขตปริมณฑล โดยการเอาค่าถ่วงน้ำหนักของแต่ละตัวแปร (ตารางที่ 6.7) คูณกับค่าคะแนนมาตรฐานที่คำนวณไว้แล้ว เมื่อรวมค่าที่คำนวณได้ครั้งหลังสุด โดยพิจารณาจากตัวแปรทุกตัวแล้วก็จะได้ค่าการพัฒนารวมของชุมชนเมืองแต่ละแห่ง (ตารางที่ 6.9) ดังผลของการจัดลำดับความสำคัญของชุมชนเมืองในพื้นที่เขตปริมณฑลดังต่อไปนี้

ลำดับที่	รหัส	ชื่อ	ค่าการพัฒนารวม
1	29	เทศบาลเมืองนครปฐม	202.0022
2	1	เทศบาลเมืองสมุทรปราการ	169.1805
3	5	สุขาภิบาลพระประแดง	154.7738
4	22	เทศบาลนนทบุรี	112.9656
5	24	สุขาภิบาลปากเกร็ด	83.0421
6	2	สุขาภิบาลลำโรงเหนือ	72.2226
7	43	เทศบาลเมืองสมุทรสาคร	66.3781
8	20	สุขาภิบาลคลองหลวง	44.0991
9	10	เทศบาลเมืองปทุมธานี	40.9632

10	4	เทศบาลเมืองพระประแดง	37.6872
11	15	สุขาภิบาลประชาธิปไตย	29.4447
12	3	สุขาภิบาลบางปู	27.2218
13	23	เทศบาลตำบลบางบัวทอง	24.2041
14	47	สุขาภิบาลหลักห้า	5.2317
15	44	เทศบาลตำบลกระทู้มแบน	3.4752
16	32	สุขาภิบาลโพรงมะเดื่อ	-2.2880
17	35	สุขาภิบาลสามพราน	-4.9357
18	25	สุขาภิบาลบางกรวย	-10.8430
19	14	สุขาภิบาลธัญบุรี	-13.9757
20	6	สุขาภิบาลบางพลี	-14.3534
21	41	สุขาภิบาลกำแพงแสน	-20.0945
22	19	สุขาภิบาลคูคต	-20.8330
23	8	สุขาภิบาลคลองด่าน	-21.6791
24	45	สุขาภิบาลอ้อมน้อย	-23.0000
25	7	สุขาภิบาลบางบ่อ	-23.2899
26	42	สุขาภิบาลสามง่าม	-26.5575
27	31	สุขาภิบาลธรรมศาลา	-28.2178
28	36	สุขาภิบาลอ้อมใหญ่	-29.9389
29	27	สุขาภิบาลบางม่วง	-30.3457
30	38	สุขาภิบาลบางหลวง (นครปฐม)	-31.8825
31	46	สุขาภิบาลบ้านแพ้ว	-33.1442
32	16	สุขาภิบาลสนั่นราษฎร์	-33.3937
33	33	สุขาภิบาลนครชัยศรี	-33.6144
34	26	สุขาภิบาลโพธิ์แก้ว	-38.2886
35	21	สุขาภิบาลบางเลน	-38.5064
36	10	สุขาภิบาลดอนขายหอม	-42.5696
37	13	สุขาภิบาลระแหง	-44.2546
38	18	สุขาภิบาลลำไทร	-44.3638
39	12	สุขาภิบาลบางเตย	-45.1948
40	9	สุขาภิบาลคลองสวน	-47.0025
41	40	สุขาภิบาลลำพญา	-47.2507
42	17	สุขาภิบาลลำลูกกา	-49.7281

43	34	สุขาภิบาลห้วยพลู	-50.1678
44	39	สุขาภิบาลรางกระทุ่ม	-50.3869
45	11	สุขาภิบาลบางหลวง (ปทุมธานี)	-54.2701
46	28	สุขาภิบาลราษฎร์นิยม	-55.3407
47	21	สุขาภิบาลหนองเสือ	-58.7606

6.3.2 การแบ่งกลุ่มชุมชนเมืองตามลักษณะค่าการพัฒนา

จากการจัดลำดับความสำคัญของชุมชนเมือง เทศบาลและสุขาภิบาลทั้ง 47 แห่งในพื้นที่เขตปริมาณนั้นเป็นการจัดลำดับจากค่าคะแนนการพัฒนารวมของแต่ละชุมชนเมือง เพื่อให้การพิจารณาค่าคะแนนการพัฒนาดังกล่าวสามารถมองภาพของชุมชนเมืองได้ชัดเจนตามระดับของค่าพัฒนา จึงได้แบ่งกลุ่มชุมชนเมืองตามค่าพัฒนาที่อยู่ใกล้เคียงกัน โดยใช้ Histogram (แผนภูมิที่ 6.1) สามารถแบ่งกลุ่มชุมชนเมืองทั้ง 47 แห่ง ออกได้เป็น 8 กลุ่ม ดังนี้ (รูปที่ 6.7)

: ชุมชนเมืองระดับที่ 1

มีจำนวน 1 แห่ง คือ กรุงเทพมหานคร

: ชุมชนเมืองระดับที่ 2

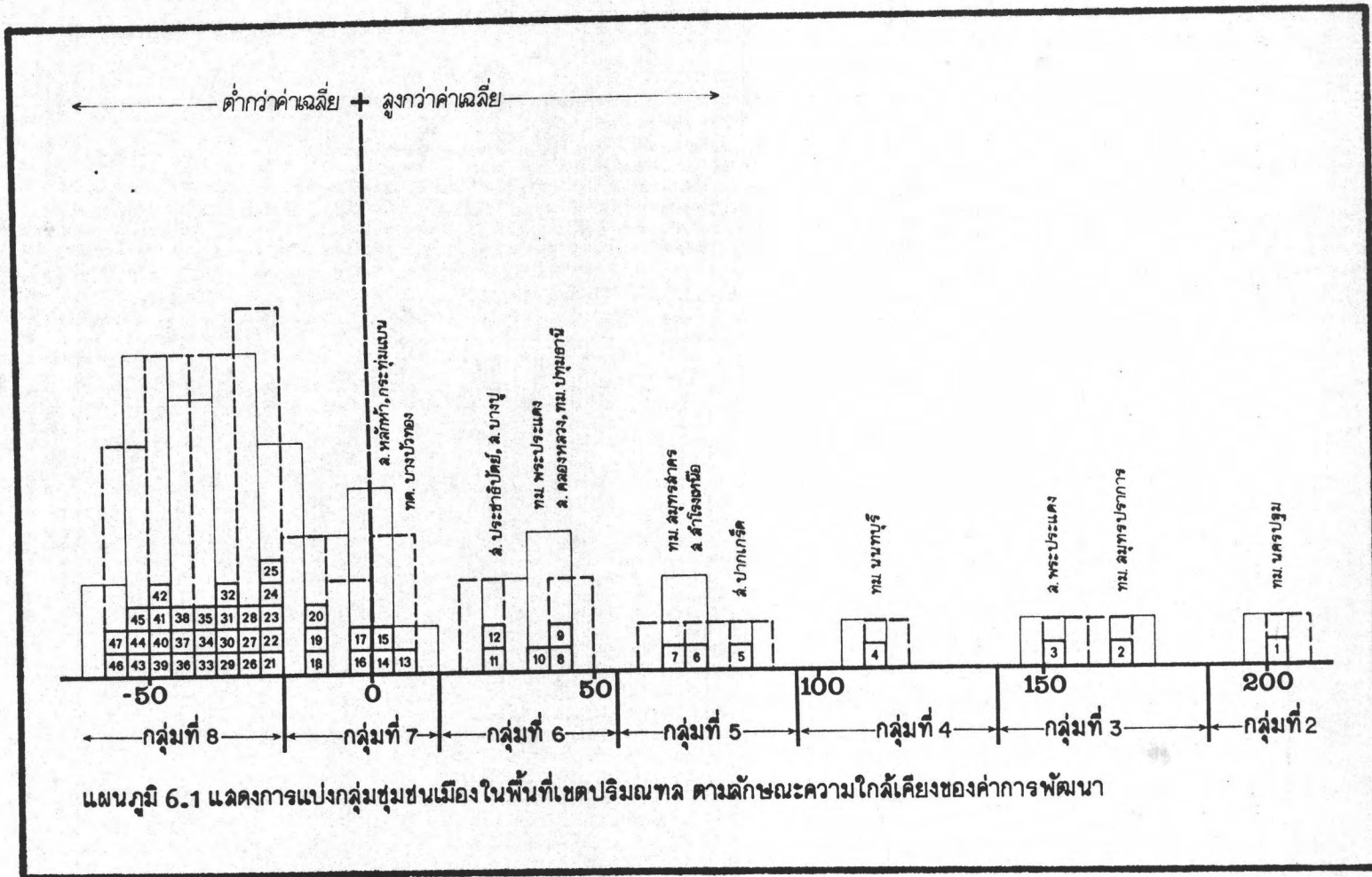
มีจำนวน 1 แห่ง คือ เทศบาลเมืองนครปฐม

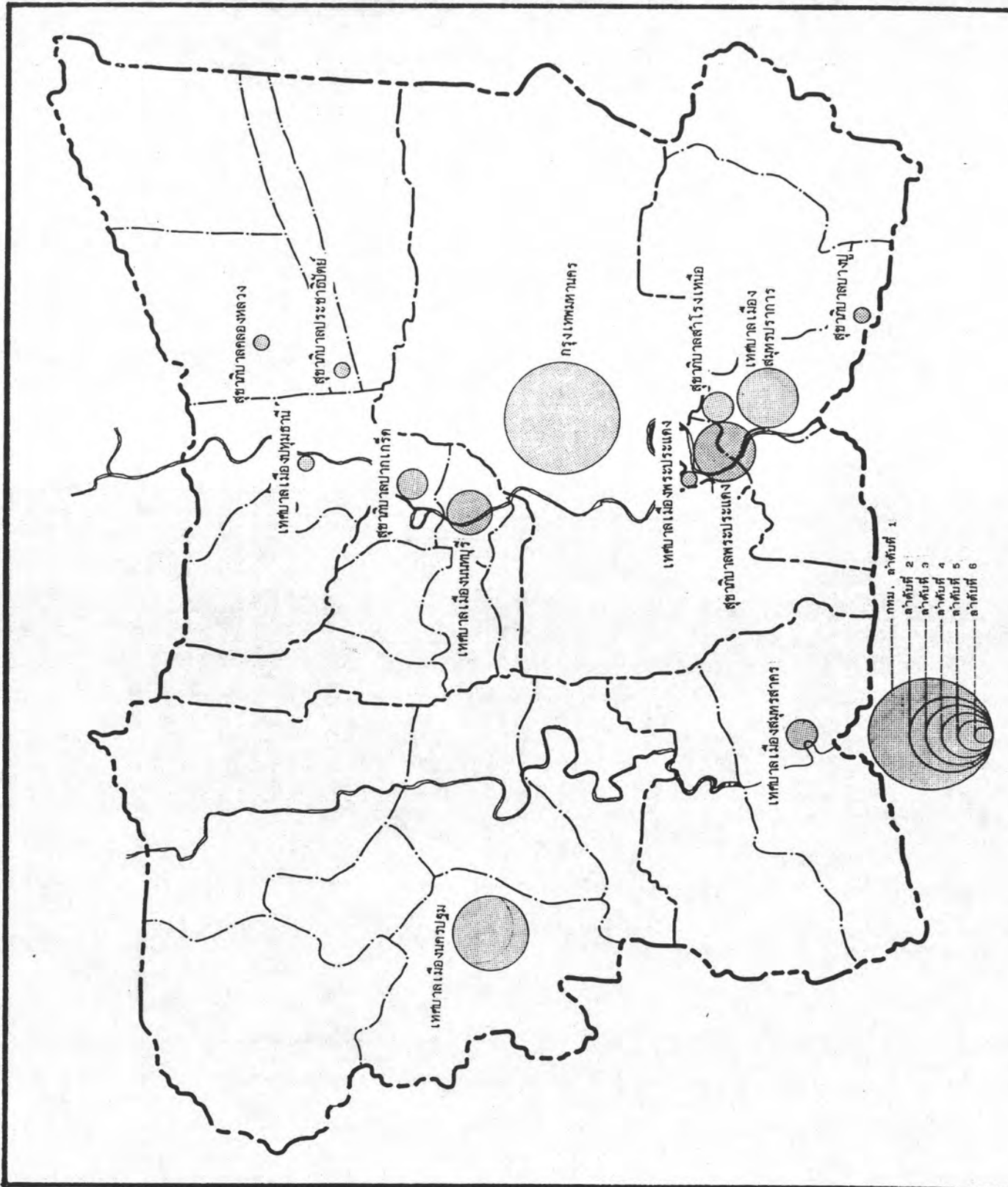
: ชุมชนเมืองระดับที่ 3

มีจำนวน 2 แห่ง คือ เทศบาลเมืองสมุทรปราการ และ
สุขาภิบาลพระประแดง

: ชุมชนเมืองระดับที่ 4

มีจำนวน 1 แห่ง คือ เทศบาลเมืองนนทบุรี

รูปที่ 6-7 ลำดับความสำคัญชุมชนเมืองตามค่าการพัฒนานา

: ชุมชนเมืองระดับที่ 5

มีจำนวน 3 แห่ง คือ สุธาภิบาลปากเกร็ด สุธาภิบาลสำโรงเหนือ เทศบาลเมืองสมุทรสาคร

: ชุมชนเมืองระดับ 6

มีจำนวน 5 แห่ง คือ สุธาภิบาลคลองหลวง เทศบาลเมืองปทุมธานี เทศบาลเมืองพระประแดง สุธาภิบาลประชาธิปไตย และ สุธาภิบาลบางปู

: ชุมชนเมืองระดับที่ 7

มีจำนวน 8 แห่ง คือ เทศบาลตำบลบางบัวทอง สุธาภิบาลหลักห้า เทศบาลตำบลกระทู้แบน สุธาภิบาลโพรงมะเดื่อ สุธาภิบาลสามพราน สุธาภิบาลบางกรวย สุธาภิบาลชัยภูมิ สุธาภิบาลบางพลี

: ชุมชนเมืองระดับที่ 8

มีจำนวน 27 แห่ง คือ สุธาภิบาลกำแพงแสน สุธาภิบาลคูคต สุธาภิบาลคลองด่าน สุธาภิบาลอ้อมน้อย สุธาภิบาลบางบ่อ สุธาภิบาลสามง่าม สุธาภิบาลธรรมศาลา สุธาภิบาลอ้อมใหญ่ สุธาภิบาลบางม่วง สุธาภิบาลบางหลวง (นครปฐม) สุธาภิบาลบ้านแพ้ว สุธาภิบาลสนั่นรักษ์ สุธาภิบาลนครชัยศรี สุธาภิบาลวัดชลอ สุธาภิบาลบางเลน สุธาภิบาลดอนยายหอม สุธาภิบาลระแหง สุธาภิบาลลำไทร สุธาภิบาลบางเตย สุธาภิบาลคลองสวน สุธาภิบาลลำพญา สุธาภิบาลลำลูกกา สุธาภิบาลห้วยพลู สุธาภิบาลรางกระทุ่ม สุธาภิบาลบางหลวง (ปทุมธานี) สุธาภิบาลราษฎร์นิยม สุธาภิบาลหนองเสือ

6.4 แนวทางการกำหนดบทบาทและหน้าที่ชุมชนเมืองในพื้นที่เขตปริมณฑล

การศึกษาเพื่อกำหนดบทบาทและหน้าที่ชุมชนเมือง ในพื้นที่เขตปริมณฑล เป็นการศึกษาที่เน้นการประสานประสานภาพรวมพื้นที่พัฒนาระดับมหภาค (Macro Framework) และลำดับความสำคัญของชุมชนเมือง ซึ่งเป็นการศึกษาระดับจุลภาค (Micro Framework) ว่าจะมีลักษณะรูปแบบ ขนาด และทิศทางของความสัมพันธ

อย่างไร ชุมชนเมืองซึ่งเป็นขั้วความเจริญ (Growth Pole) ที่กระจายที่อยู่ทั่วไป บนพื้นที่ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะเป็นบริเวณพื้นที่ที่รวมความเจริญทั้งด้าน เศรษฐกิจ การศึกษา สาธารณสุข การบริหารและการปกครอง และด้านสันตนาการ บริเวณพื้นที่เมืองจึงเป็นแหล่งงานที่สำคัญของพื้นที่ "เป็นแรงดึงดูด"* ในขณะที่มี "แรงดัน"** ที่ผลักดันประชากรจากพื้นที่รอบหรือพื้นที่ชนบท ให้มีการเคลื่อนย้ายเข้าทำงานทำในพื้นที่เขตเมือง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานในสาขาการบริการและสาขาอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดปัญหาแอ่งกรุงเทพมหานครในที่สุด

สำหรับการศึกษาเพื่อกำหนดบทบาทและหน้าที่ของชุมชนเมือง นอกจากประสมประสาน (Integrate) ภาพรวมศักยภาพพื้นที่พัฒนาให้สอดคล้องกับลักษณะและลำดับความสำคัญของชุมชนเมืองในพื้นที่ศึกษาแล้ว ยังได้นำผลที่ได้ศึกษาไว้ตอนต้นและบทบาทหน้าที่ที่เกิดจากกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ที่ตั้งนิคมอุตสาหกรรมและแหล่งงาน พื้นที่พัฒนาที่อยู่อาศัยของการเคหะแห่งชาติตลาดกลางการเกษตร โดยเฉพาะที่บริเวณด้านเหนือใกล้ชุมชนประชาชาติปัตย์ ซึ่งจะมีลักษณะความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงในแนวเหนือ-ใต้ และตะวันออก-ตะวันตก ตามโครงข่ายคมนาคมเป็นสำคัญ นอกจากนี้การศึกษาเพื่อเสนอแนะให้ย้ายสถาบันราชการที่จำเป็น ออกไปสู่อบริเวณรอบนอกกรุงเทพมหานคร ก็จะเป็นแนวทางประการหนึ่งที่จะขยายพื้นที่พัฒนาออกไปรอบนอก และเสริมบทบาทให้เมืองได้

สำหรับผลการศึกษาภาครวมศักยภาพพื้นที่พัฒนา และการจัดลำดับความสำคัญของชุมชนเมือง จะปรากฏรายละเอียดในหัวข้อ 5.2.3 และหัวข้อ 6.3 ตามลำดับ และผลการวิเคราะห์ประสมประสานศักยภาพพื้นที่พัฒนา และการจัดลำดับความสำคัญของชุมชนเมือง ได้กำหนดบทบาทและหน้าที่ชุมชนเมืองในลำดับที่ 2-6 ดังนี้

นครปฐม มีบทบาทหน้าที่เป็นศูนย์กลางการบริหารในระดับจังหวัด และเป็นศูนย์กลางชุมทางขนส่งทางรถยนต์ และรถไฟ ในขณะที่นครปฐมเป็นชุมชนที่อยู่

* ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ ระหว่างเกษตรกร และบุคคลประกอบอาชีพอื่นในเมือง ความสะดวกสบายและความสมบูรณ์ของบริการสาธารณะ และบริการสังคม การกระจุกตัวของธุรกิจและอุตสาหกรรมในชุมชนเมืองที่ทำให้เกิดการสร้างงานมากกว่า

** การขาดแคลนที่ทำกินและการขยายตัวภาคเกษตรลดต่ำ

ไกลจากกรุงเทพมหานคร จึงได้เสนอแนะให้ชุมชนนี้พึ่งพาตนเองให้มากที่สุด และควรเน้นบทบาทด้านที่อยู่อาศัยเป็นหลัก และอุตสาหกรรมเป็นรอง กับที่ชุมชนใกล้เคียง (กำแพงแสน และสามง่าม) มีศักยภาพพื้นที่สูงสุดด้านเกษตรกรรม ในขณะเดียวกันควรส่งเสริมบทบาทหน้าที่ให้เป็นตลาดกลางผลผลิตเกษตรกรรม เนื่องจากอยู่ใกล้เคียงกับพื้นที่ที่มีศักยภาพพัฒนาสูงสุดด้านเกษตรกรรม

สมุทรสาคร เป็นชุมชนที่มีฐานะเป็นศูนย์การบริหารในระดับจังหวัด และในขณะเดียวกันก็เสนอแนะให้เป็นชุมชนที่มีบทบาทและหน้าที่ชุมชนอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากทะเล ซึ่งได้เปรียบมากกว่าสมุทรปราการ เพราะมีสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการประมงมากกว่าและยังมีนิคมอุตสาหกรรมของการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงอีกด้วย

คลองหลวง ศักยภาพพื้นที่พัฒนาของคลองหลวงที่ได้ศึกษาเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม ซึ่งสอดคล้องเป็นอย่างดีกับสภาพการใช้ที่ดินปัจจุบันของพื้นที่ ซึ่งเป็นพื้นที่บริเวณอุตสาหกรรมอยู่แล้ว จึงได้เสนอแนะบทบาทและหน้าที่ให้เป็นชุมชนอุตสาหกรรมและเนื่องจากมีที่ตั้งไม่ห่างไกลจากสนามบินดอนเมือง ซึ่งได้ปรับปรุงและขยายทางวิ่งและอาคารสินค้า จึงเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะเน้นบทบาทหน้าที่เป็นชุมชนอุตสาหกรรมเพื่อส่งออก

ปทุมธานี เป็นชุมชนในระดับจังหวัดจึงมีฐานะเป็นศูนย์ราชการ และเนื่องจากเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้กับคลองหลวง และมีแนวโน้มที่จะเป็นบริเวณที่พักอาศัยเพิ่มขึ้นในอนาคต จึงได้เสนอแนะให้ชุมชนนี้มีบทบาทและหน้าที่เป็นชุมชนที่พักอาศัย

พระประแดง (เทศบาลเมือง) เป็นชุมชนที่มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่บริเวณอุตสาหกรรมถึง 2 บริเวณ ได้แก่ บริเวณพระประแดง และราษฎร์บูรณะ จึงได้กำหนดให้เทศบาลเมืองพระประแดงมีบทบาทหน้าที่ด้านพาณิชย์กรรมเป็นหลักและที่อยู่อาศัยเป็นรอง

ประจักษ์ปัตย์ เป็นชุมชนที่อยู่ต่อเนื่องจากชุมชนคูคต ซึ่งเป็นพื้นที่ต่อเนื่องจากกรุงเทพมหานครด้านเหนือ และอยู่ใต้ชุมชนคลองหลวง ซึ่งกำหนดให้เป็นชุมชนอุตสาหกรรม นอกจากนั้น ชุมชนนี้ยังเป็นจุดตรงแยกที่จะไปจังหวัดปทุมธานีและจังหวัดนครนายกอีกด้วย จึงกำหนดให้ชุมชนประจักษ์ปัตย์เป็นชุมชนพาณิชย์กรรมที่ให้บริการแก่ชุมชนรอบ ๆ

บางปู เป็นชุมชนที่กำหนดให้อยู่ในแนวถนนพัฒนาของพระประแดง-สมุทรปราการ-บางปู-คลองด่าน บทบาทและหน้าที่จึงถูกแบ่งแยกไปบ้าง จึงกำหนดให้เป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัยที่ต่อเนื่องจากสมุทรปราการ

อย่างไรก็ตาม การศึกษาศักยภาพพื้นที่พัฒนาได้แสดงให้เห็นชัดเจนว่าพื้นที่บริเวณอ้อมน้อย-กระทุ่มแบน และบริเวณสามพราน-อ้อมใหญ่ เป็นบริเวณพื้นที่ศักยภาพสูงสุด ทั้งด้านที่อยู่อาศัย อุตสาหกรรม และเกษตรกรรม แต่เมื่อพิจารณานโยบายการกระจายความเจริญจากกรุงเทพมหานคร ไปสู่เมืองในพื้นที่ เขตปริมณฑลจึงกำหนดให้พื้นที่บริเวณดังกล่าว เป็นพื้นที่อุตสาหกรรมในด้านตะวันตกของกรุงเทพมหานคร โดยกำหนดให้บริเวณสามพราน-อ้อมใหญ่ เป็นชุมชนอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตด้านกลีกรวม และบริเวณอ้อมน้อย-กระทุ่มแบน เป็นชุมชนอุตสาหกรรมที่เน้นการผลิตที่ไม่ใช่ด้านเกษตรกรรม โดยเฉพาะโรงงานบางส่วนนี้โยกย้ายออกจากกรุงเทพมหานคร

สำหรับชุมชนเมืองที่เหลือจะเป็นชุมชนที่มีค่าการพัฒนาในลำดับที่รองลงไป และจะไม่นำมาพิจารณากำหนดบทบาทและหน้าที่ของชุมชน และก็มีมักจะเป็นชุมชนขนาดเล็ก ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางแก่หมู่บ้านรอบ ๆ เท่านั้น

จากผลที่ได้เสนอแนะบทบาทและหน้าที่ของชุมชนเมืองทั้ง 12 แห่งในพื้นที่เขตปริมณฑลดังที่ได้กล่าวแล้ว หากสภาพการณ์เป็นไปตามข้อสมมุติฐานและข้อพิจารณาในการให้ความสำคัญในแต่ละสาระตัวแปรต่าง ๆ ที่ได้กำหนด และได้กล่าวแล้วข้างต้น คาดว่าข้อเสนอแนะศักยภาพพัฒนาพื้นที่ที่เหมาะสม และประกอบกับโครงข่ายชุมชนเมืองที่มีบทบาทหน้าที่สอดคล้องกันทั้งระบบจะช่วยเป็ชนแนวทางไว้กับการพิจารณากระจายกิจกรรมต่าง ๆ จากกรุงเทพมหานคร มาสู่พื้นที่ในเขตปริมณฑลได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นข้อเสนอแนะศักยภาพพื้นที่พัฒนาและระบบชุมชนเมืองดังกล่าว อาจเปลี่ยนแปลงไปได้ หากการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานการลงทุนในโครงการที่อยู่อาศัยของภาคเอกชน การกระจายตัวของแหล่งอุตสาหกรรมใหม่ ตลอดจนการลงทุนด้านบริการต่าง ๆ มีปัจจัยอื่นดังคาด ชักนำไปสู่รูปแบบของการพัฒนาพื้นที่ในเขตปริมณฑลในอนาคตเบี่ยงเบนไปได้จากที่ได้เสนอแนะไว้นี้ ตัวอย่างเช่น ในกรณีการพัฒนาที่อยู่อาศัยของเอกชน ซึ่งมีได้ค้ำึงถึงความได้เปรียบในด้านสาธารณูปโภคหรือใกล้แหล่งงานเพียงอย่างเดียว แต่กลับมุ่งไปสู่บริเวณที่ที่ดินมีราคาถูก และมีที่ตั้งอยู่ห่างไกลความเจริญ กระจัดกระจายออกไปจากปัจจุบันมากยิ่งขึ้น หรือการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมเกิดจากอิทธิพลและการลงทุนจากต่างชาติ ที่มุ่งใช้ประโยชน์สูงสุดจากการเลือกที่ตั้งที่ใกล้กรุงเทพมหานคร และพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก เพื่อผลในการ

ส่งสินค้าออกแต่เพียงอย่างเดียวแล้ว รูปแบบการพัฒนานี้ที่เขตปริมณฑลในอนาคต ก็
จะเพียงเบนไปในพื้นที่ด้านตะวันออกของกรุงเทพมหานครเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม
ตาม ในหน้าที่ของรัฐที่พึงส่งเสริมการใช้ที่ดินที่เหมาะสม และให้ได้ประโยชน์สูงสุด
นั้นจะต้องคำนึงถึงหลักการกระจายและปัจจัยที่สำคัญอื่นๆ เพื่อการพัฒนาให้เกิดความ
สมดุลในการใช้ทรัพยากรและการตั้งถิ่นฐานในที่สุด